عائله

یورت واو اچنده عائله وجماعتلر آره سنده رعایه
ایدرگه تیوشلی اولان، اسلام ادبلرینی
بیان ایدن کرکلی بر رساله در.

اثر
رضاالدین بن فخرالدین
ـ اوفا ـ

(علم اخلاقدن آلتنجی جزء)

اورنبورغ
غلمان کریموف مطبعه سی
۱۹۰۲

3-4500
80/381
6ч
Из фондов Российской национальной библиотеки

Татар.
3-450с

عائله

يورت واو اچنده عائله وجماعتلر آره سنده رعايه ايدركه
تيوشلى اولان، اسلام ادبلرينى بيان ايدن
كركلى بررساله در.

اثر
رضاالدين بن فخرالدين
– اوفا –

(علم اخلاقدن آلتنچى جزء)

Дозволено цензурою С.-Петербургъ 14 Декабря 1901 г.

Оренбургъ.
Типографія Г. И. Каримова.
1902

Из фондов Российской национальной библиотеки

﴿ عائله ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

مدخل

اسلام شریعتنده، تزوج ایلمك (اولنمك – خاتون آلمق ایرگه وارمق) ایله، جناب رسول الله علیه السلام حضرتلرندن امرلر صادر اولدیغی معلومدر.

تزوج ایسه کوب وقتده، دینك سلامتلگنه، حیوانی قوت (شهوت) اورنسز صرف ایدلماز سزلگنه سبب اوله چغنده شبهه یوقدر.

لکن، تزوج مسئله‌سنی، اسلام شریعتی اك بیوك شیلردن کوروب، عائله (اوجماعتی) تشکیل ایتمگی، مملکت تشکیل ایلمك قدر، کرکلی حساب ایتدکندن، بوطوغروده برچوق نظاملر قویمشدر.

عائله ایچون قویلمش نظاملری، کون الك بیلوب، وقتی یتدکنده عمل ایدنلر، کندی عائله‌لرینك ادبی و سیاسی حاللرینی، کورکام روشچه توزمش؛ و ایکنجی عبارتله، عائله دینلن کچکنه مملکتنی اداره ایلمك یولنی تابمش اولورلر. بو سببدن، کوبمی آزمی سوره‌چك عمرلری، حتی مشقت ایچنده اولدیغی حالده راحت کیچر، صاناولی اولان ساعتلری‌ده برکاتلی اولور.

عائله تشکیل ایتمك حقنده اولان ادبلری بیلمك، و معیشتلری‌ده آکا تطبیق ایلمك یولنی دوشمنك – بز اهل اسلام ایچون – اك مهم براشدر. زیرا عائله احوالی توزوك اولمادیغی، و تربیه اصولنه بناً ایدلمادکی حالده، نه قدر بیوك اولسه‌ده اولسون، هیچ بر ملت، دنیاده یاشاماز.

ملتلرك شرفلرینی عالی ایده‌چك شیء، میلیونلر ایله عد ایدیلان عسکرلر،

دنیازورلغنده اولان پاراخودلر، اولمای، بلکه پک آزوقتده کوزصالمقده اولدیغمز، ویاکه هیچ بر زمان اعتبارمزه آلمادیغمز «عائله» لردر.

عائله، نظامسز اولور، یاکه اولدیغی نظامی بوزولنور ایسه، یمان اثری بتون ملته سرایت ایدر، وشول سببدن فضیلت یرینه رذالت؛ ترقی اورنینه ده تدنی، نیگزقورر. اگرده بر ملته معاذالله بویله حال کلور ایسه، اوملت کتابینک، اك صوك کاغدی آچلمش اوله چقدر.

معرفتلی ملتلر، فائده لی صنعتلره ایکی ال ایله صارلدقلری حالده، بزلرده اك ضرورهنرلره اولسون اعتبار ایدلمادکی؛ روسلرك ادیبلری، کندی ملتلرینی، ایسرتلچ ایچمکدن واوطش اوینامقدن منع ایتمک طوغروسنده، صویه غرق اولمش بالاسینی قوتقارر ایچون طرشمقده اولان آتا کبی غیرت ایتدکلری حالده، بزلرده کوب ادیبلرك بوحاله حتی کندیلری مبتلا اولدقلری؛ مدنیتلی قوملرده اك عادی کیمسه لرك خانه لری، تربیه وتحسین اخلاق درسلری ویرله چك درسخانه لر اولدیغی حالده، بزلرده اوّل صفده طوران معتبر فامیلیه لر، مدنیتی، مدنی قوملرك ظاهرلرینه (کیوم وطورمشلرینه) ایارمکدن باشقه شیٔ دکل بیلوب، مایمون کبی تقلید ایتمکلری؛ بالالر، چن علملره صوصاب طوردقلری حالده، کوب مدرسلرك درسلری سفسطه دن غیری نرسه اولمادیغی، دین کرکلرینی صورمغه، عواملرمز کشی تابمادقلری حالده، ملالرمز، مجلسلرنده باش بوگوب بوش طوردقلری، ویاکه لقلقه سویلب اوطوردقلری؛ عبادتخانه لرمز ویران یاتدقلری حالده، سفاهتخانه لرمز هرقوملرنکیدن آرتق معمور اولدقلری، طول قالمش خاتونلره، قارتلقده عاجزاولمش ضعیفلره، اورون حاضرلمك، آتاو آنادن یتیم قالمش بالالره هنر اوگردلمك ایچون، بالالرغیرتی قدر اولسون برغیرت ایدلمادکی، وایشك آچوب طوروچیلره (بوابلره) ویرله چك قدر بر آقچه ویرلمادکی حالده، معصوم یکتلرمزی آولامقده، وحمیت شریفه لری اوترمکده اولان فاحشه لره بویله آقچه لر

Из фондов Российской национальной библиотеки

احسان ایدلدکی؛ وغیری بوکبی فنالقلرمزک سببی نه‌در؟! . .

بو سوأله ویرله‌چک جواب: « بونلرک سببی، عائله‌لرمز احوالی بوزوق اولدیغیدر» دیمکدن عبارت اولور.

عائله احوالنی توزتمک، ویاکه توزوک حالنده دوام ایتدرمک، اک کرکلی براش اولدیغندن، دنیانک اک بیوک فیلسوفلری، وهرملتک شهرتلی عالملری، عمرلرینک قیمتلی ساعتلرینی، بوخصوصه صرف ایدرک کچرمشلر وکچرمکده‌لردر.

عائله‌لری اصلاح ایتمک یولنی، وتربیه اصولنی، بیان ایدن کتاب، هرنه قدر حسابسز کوب ایسه‌ده، بوکا اولان احتیاجده، قلمله یازوب بیلدرمک، ممکن دکل درجه‌ده قوتلیدر. شویله که هرجان باشنه بر رساله یازلنور ایسه، کینه کوب کورلماز.

عائله اصلاحی حقنده یازیلان رساله‌لردن کوبلرینی اوقودیغم کبی، عالی فکرلی عالملر قلمندن توکلمش اینجولردن کوچم ایرشدکی قدرنی چوپلمش ایدم. کتاب یازمق بابنده هرنه قدر قصورلغم چیکسز ایسه‌ده، سلفلر اثرینی خلفلره قالدرمقده واسطه اولمقلغم امیدیله اوشبو رساله‌یی یازمیه شروع ایتدم. علم وعمل عاشقلری، شاید اوقومق زحمتنه برابر اوله‌چق قدر فائده هم آله‌بیلورلر، دیه ظن ایلدم.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

١

عائله و خاتون

ایر ایله خاتونک مشروع صورتده برگه جیولمقلرندن، یعنی قلب وقالب ایله بر، اولمقلرندن عائله تشکیل اولنور.

ایر، کندیسیچون بر خاتون انتخاب ایتمکله، دنیاده اولان ترکلکنده،

شادلق وقایغوسنده، بر ایبدش؛ وایکنچی عبارتله هر بر آق وقاره کونلرنده صغناچق، وتسلیه‌لریله جاننی راحتلندره‌چك بر سرداش تابمش اولور.

خاتون، آدم بالاسنك اولان خاقلرنی کوزللندررکه سبب اولوچی، وقاتیغ کوکللرنی یومشادوچی، وانسانلرك الفت ایدولرینه باعث، بلکه انسانلری، جانوار دکل انسان ایدوچی، بر قوتدر. زیرا، دوستلق ویاقنلق کبی شیلر، نه‌قدر محکم اوله‌لرده اولسونلر، عائله تشکیل ایلمك قدرتلری اولماز.

بناً علیه، خاتون خادمه دکل، بلکه عائله‌در، بو سوزده مبالغه وار ظن اولنماسون! چونکه ایرلر عائله‌نك رئیسلری اولدیغی حالده، خاتونلر، رئیس تصرفنده اولان عائله‌نك اصل رکنلری وخانه‌نك مدیره‌لری اولورلر. بو تقدیرچه آنلره، عائله دیمك جائز اولور.

بیوك بر ذاتك دیدکنه کوره: خاتون اداره‌سنده اولمیان اوه، او دیمك درست اولماز، وخاتون اداره‌سنده اولمیان براوده او طورانلره‌ده عائله دینلماز.

خاتون، — صالحه اولمق شرطیله — دنیا و آخرتك سعادتنه برنچی سبب اولدیغی کبی، هرتورلی راحتده آنك النه امانت ایدلمشدر.

ایزگی خاتون، بتمای طورغان خزینه اولدیغی کبی، بو دنیا سفرنده ایرینه یولداش، مشقتلرده تسلیه ویره‌جك یوانچ، آغرلقلرده تایانچ، اولور.

ایزگی خاتون، ایرینك مالنی حفظ ایدر، ایرینك باشنه کلن حسرتلری سوندرمیه کوچی بتشمادکی تقدیرده غیرتلی بر عسکر کبی، ایرینی یواندرمق طوغروسنده جمله قدرتنی صرف ایدر، کوب وقت اولور، بعض نرسه‌لرده اقتصاد (طغزلق) ایدوب، هیچ کیمه‌سیز درمای، کوبمی آزمی مال جیارده، الك حاجت بر وقتده ایرینه چقاروب ویروب، شادلاندرر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

خاتون، عائله‌نك ركنی ديمش ايدك. اگرده عائله پاراخوده اوخشادلسه، شبهه‌سز، خاتون، پاراخودك قويرغنه اوخشار. دنیا زورلغنده اولان پاراخودلر، سیرلرنده، قويرق حركتنه ايارد كلری كبی، مملكت مثالنده اولان عائله‌لرده، عائله ايچنده اولان خاتون حركتنه تابع اوله‌چقلردر. لكن پاراخود قويرغی، قوماندان (باشلق) فرماننه كوره حركتلندكی حالده، خاتون، يالكز كنديسنك تربيه‌سنه مناسب وجهله حركت ايده‌چكدر.

كوزاوكمزده اولان ملتلرك احوالی، خاتونلر احوالی ايله هر وقتده متناسب اولدیغی، اوشبو دعوانك درست ايدكنی اثبات ايدر. مثلا خاتونلری تربیه‌لی اولان ملت، تربیه‌لی؛ خاتونلری تربیه‌سز اولان ملت، تربیه‌سز؛ خاتونلری طرشوچان و اداره‌لی اولان ملت، بای؛ خاتونلری یالقاو یاكه اسراف ايدوچان ملت، فقیر؛ اولمقده‌در.

مفصل

٢

خاتون و تربیه

عائله‌نك اصل ركنی خاتون ديمشيدك. بو حكم، الك طوغری بر حكم اولسه كرك. زیرا انسانلر، خلق و تربیه خصوصنده خاتونلردن باشقه بر كیمه تابع اولمازلر. آره‌لرنده، بیوك مكتبلرده، وعالی فكرلی آدملر حضورنده تحصیل ايدنلر اوله‌بیلور، لكن بونلر هم آنالرندن آلمش تربیه اوزرینه یاشارلر، وبو تربیه‌نی صوك كونلرینه‌قدر صاقلارلر.

بو سبب ايچوندركه حرمتلو فیلسوفلردن بری: «انسانلر، هروقت، خاتونلر استدیگی كبی اوله‌چقلردر؛ اگرده بیوك وفضيلتلی آدملره

Из фондов Российской Национальной библиотеки

احتیاجکز اولورسه خاتونلره بیوکلك وفضیلت اوگردکز!» دیمشدر.
حقیقت آلتونله یازمیه لائق وطوغری برسوزدر!...

زیرا تربیه‌لی خاتون، آتاو آناسنی، ایرهم بالاسنی، الحاصل بتون عائله خلقنی، وعائله‌یه مناسبتلی اولان دوست وکورشیلری، اوشنداق اولورسه خادم وخادمه‌لری، تربیه وحسن خلقیله ممنون ایدر، کندیسی ده بختلو اوله‌رق عمر سورر، اما تربیه‌سز خاتون، بونك عکسنچه آتاو آناسنی، زوج وبالاسنی عالم مسخره‌سنه قالدرر، کندیسی ده بختسز اوله‌رق یاشار، بالالرینی تربیه‌سز قالدروب، عمرلرینی برباد قیلور، قزلق وآنالق کبی دنیاو آخرت نعمتلرندن حصه آلمای محروم قالور.

بر انسان نه قدر بای ونه قدر مرتبه صاحبی اولسه ده اولسون، تربیه‌لی خاتونی اولماز ایسه بختلی دکلدر. زیرا بخت، عائله‌سی ایچنده راحت عمر ایتمکدن عبارت اولوب، عائله ایچنده راحت کورمیان بر انسان، عائله طشنده راحت کوره بیلماز.

اوشبو سبب ایچون خاتونلرك تربیه‌لو اولمقلری، اك ضرور برشیء اولوب، بونك فائده‌سی هم بتون ملته عائد اوله‌چقدر. لکن خاتونلر ایچون لازم اولان علم وضرور اولان تربیه نه‌شیدر؟... هیچ شبهه یوقدر که، خاتونلر ایچون لازم اولان علم وتربیه‌دن مراد، کندی وظیفه‌لرینی بیلمك وفضیلت اوگرنمك، وصوکره بونلر ایله گوزل صورتده عمل ایتمك، دیمك اولور.

انسانلری بختلی ایده‌چك شیء، یالکز علم اولمای، بلکه علم ایله برلکده اولان فضیلتدر. فضیلت ایسه، حسن خلق دیمك اولور. بو تقدیرچه آدملری مسعود ایده‌چك شیء کندی وظیفه‌سنی بیلمك، وبیلدکنی حسن خلق اوزرنده اداء ایلمکدر. فضیلت، یعنی حسن خلق اولمادیغنده، علم یغاچی یمش ویرمادکی هرکیمه معلومدر.

انسانلرك سعادتلری تربیه‌یه باغلی اولوب، تربیه‌ده خاتونلر

Из фондов Российской национальной библиотеки

النك اولدیغندن عموما ملتی تربیه‌لی ایتمك وحسن خلق صاحبلری ایامك . خاتونلره تربیه ویرمیه، وبوندن اوستون، لازم تربیه‌یی بالالرینه‌ویره بیله‌چك قدر اولان مرتبه‌یه کتورمك حاجتلی اولور.

اگرده خاتونلر آره‌سنده تربیه وعلم شایع اولور ایسه، برنچی مقصد مز اولان تربیه وحسن اخلاق، بالالره انتقال ایدر، وسرعت عجیبه اوزرنده، قوم، قبیله، ملت، آره‌سنه منتشر اولور. وآز بر زمان‌ده‌ تننده محکم تامرلنور.

بتون آدم بالاسنه برنچی درجه معلمه‌لکنی ایدن هم‌ده اك اهمیتلی شیلر حقنده معلمه‌لك ایدن ذاتلرك، علم وتربیه‌دن محروم قالمقلرینی درست کورمك، بیکار ایله انسانلری یوکلاب واره‌چق بر پاراخودی، صوقر وجاهل بر آدم ذمه‌سنه امانت ایدرك سفره‌چقارمق کبیدر! . . .

خاتونلرك تربیه‌سی، بو درجه‌ده لازم ایکن بزلرده بوخصوصه همیشه اهمیت ویرلمامشدر. خاتونلری تربیه ایدوب، وآنلر واسطه‌سیله بتون قوم قبیله‌یه حسن خلق وفضیلت اورلقی ساچمك فکری، دنیانك هر طرفنده میدان آلدیغی حالده، بزلرده بعض ذاتلر طرفندن، خاتونلره علم اوگرـ تمك، بوزوقلغه سبب اوله‌چق دیه بر باطل اعتقاد نشر ایدلمه‌سی تأسفلی حاللردندر.

علملی ایرلردن بعض وقتلرده، قباحتلر هم‌ده اولوغ قباحتلر صادر اولور، حالبوکه بونلر حقنده، عالم اولدقلری ایچون بویله قباحتی اجرا ایتدیلر، دینلماز. شول قبیلدن، علملی خاتونلردن هم بوزوقلق صادر اولدیغنده، بوزقلقلرینه سبب، علملری اولدی دیمك هم درست اولمازسه کرك. بوزوقلقلره سبب، کرك ایرده، کرك خاتونده اولسون علم وفضیلت اولمامی، بلکه علم وفضیلتك یوقلغیدر. ومع ذلك بعض وقتده نادر اولسه‌ده، علملی کیمسه‌لردن هم قباحت صادر اولور. چونکه بو عالمده اولان سببلر، عقللری حیران ایده‌چك درجه‌ده مختلف اولوب، اکثری

جناب اللهك كندسينه خاص اولان سرلردندر.

خاتونلره علم اوقوتمق ضررلی، دیمك تمام حقسز سوز اولوب، انسانلرك نصفندن عبارت اولان، بوزیرك وهنرسه‌یه قابلیتلی بنده‌لری علمدن بهره‌سز قالدرمیه، وآنك سببندن عموما آدم بالاسنی تربیه‌دن محروم ایلمیه سبب اولور.

بالالرینه تربیه ویره بیلمیان وحسن اخلاق اوگرده آلمیان خاتوندن فائده کورلمدکی شویله طورسون، قان آغلاده‌چق درجه‌ده ضرر کورلور. زیرا بوکبی خاتونلر، ملت ایچنده، طاغون میقروبلرندن ضررلی اولان انسانلر، یتشدرمکده اولورلر.

تربیه‌سزلك ایسه، آیرم برتعلیمه حاجتلی اولمای. بلکه تربیه تعلیم ایدلمادکندن میدانه کلور. وایکنچی عبارتله بالایه گوزل تربیه ویرممك، عین تربیه‌سزلك اوگرتمك اولور.

اش بونکله‌ده قالماز. بلکه تربیه‌سز اولان خاتونلر، بالالرینه تربیه ویرمك اقتدارندن محروم اولدقلرینه باقمای، طب علمندن محروم اولدقلری حالده، طبابت ایدن کیمسه‌لر مثالنده، اداره‌لرنده اولان بالالرنی طبیعی حاللرنده طوتمای، تربیه ایلمك صفتیله، اك بیوك تربیه‌سزلکلره سبب اوله‌چق فساد اخلاق درسلری ویررلر. معاذالله بوکبی بالالر، بروقتده اصلاح قبول ایتمیه‌چك درجه‌ده، بوزلمش اوله‌رق ینشورلر.

طبیعی حاللرنده قالمش بالالری، گوزل مکتبلر، وحسن خلقلی معلملر واسطه‌سیله اصلاح ایتمك قولای اولور، لکن تربیه‌سز خاتونلردن تربیه آلمش بالالری اصلاح ایلمك مشکلدر. زیرا آنادن آلمش تربیه‌سنی، بالا، عمری بارنچه ترك ایده آلمایدر. تربیه‌سز خاتونلر قوچاغنده تربیه‌لنمش بالالر، حتی مکتبه کروب علم تحصیل ایتدکلری حالده، طبیعتلری بوزلدیغی سببلی عالملرینی‌ده فناشیلره آلت ایدرلر.

بعض کیمسه‌لر کورلورکه بالاسنك اولمگی ایله مالنك تلفی آره‌سنده

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اختیار ویرلسه، بتون دنیاسنی فدا ایدوب، بالاسنك سلامتلكنی صاتون آلمیه حاضر اولور. اش بویله اولدیغی حالده، اولمدن خطره‌لی برقور- قنچدن خلاص ایلمك طوغروسنده لازم درجه‌ده، طرشماز.

بر بالانك، دیننده اعتبارسز، آتا و آناسنه اوصال معامله ایدوچی، اولماسی ومعشیتنی بوزوق خلق اوزرینه بنا ایلمه‌سی اولمدن قورقنچ اید کنده هیچ کمك نزاعسی اولمازسه کرك.

کندیسنه خیرلی خلفی یتشدروب، عاجز قالدیغی صوك عمرلرنده، آنك شفقتی کولكه‌سنده راحت عمر کیچرمك نیتیله، آسراب اوسدرمش بالاسندن، اوصال معامله کورمکده اولان آتا و آنا ایچون بالالرینك دنیاده یاشامه‌سنك نه کبی فائده اولور؟ . . .

کاشکی بویله بالالرم هیچ اولمازسه ایدی، کاشکی تزوج ایلممش اوله ایدم، کاشکی دنیایه کلمیه ایدم، دیه حسرت چیکمکده اولان آتا و آنالر، بو دنیاده آزمیدر؟!....

حالبوکه بویله حسرتلره کوب وقتده آتا و آنالر، کندیلری سبب اولمقده‌لردر. یعنی تربیه ویرله‌چك بر وقتده، بالالرینه لازم تربیه ویرمای، مساهله ایتدکلری، بویله شیلره باعث اولور.

اش بویله اولور ایسه، خاتونلره تربیه ویرمك، اك لازم شیلردن اولوب، ذره قدر اهمال ایلمك مناسب اولماز. خاتونلرك زینتلری؛ اینجولری، قطیفه کمزوللری، یفاك کولمکلری، آلتون بیله‌زکلری دکل، بلکه تربیه‌لریدر.

مقصد

۳

بالا تربیه‌سی وخاتون

آنا اولمق بیوك بر نعمت ونظیری اولمیان بر شرف ایدکنده شبهه یوقدر. فقط بویله شرافته مستحق اولانلر، آنالق وظیفه‌سنی، وخاتونلق خدمتلرینی یرینه کتورنلره عائد اولور.

کندیسنك دین کرکلرینی بیلمک، بالا تربیه ایتمک اصولیله آشنا اولمق، بر قدر اولسه‌ده اوقومق ویازمق اوگرنمک، خاتونلر ایچون بیلنمه‌سی لازم اولان صنعتلری، خانه هم منزل اداره ایلمک اصولنی، کورکام وبوزوق خلقلرنه‌لر ایدکنی، آڭلامق، خاتونلرك وظیفه‌لرندندر.

خاتونلرك علامه اولمه‌لری، یاکه دعوا وکیلی خدمتنده اولنمق، ومهندسلك ایتمه‌لری، ویاکه اوقه‌چوقلره کوملنوب، یفاك وحریرلره چوموب، آش وضیافتلره یوروب وقت اوترمکلری، - تابع اولدیغمز شریعی دینمز موجبنچه - مطلوب اولمای، بلکه کندیلرینه امانت ایدلمش بالالری - چونکه بالالر، آنالر قولنده قیمتلی امانتلردر - وکندیلرینه خاص اولان خدمتلری، قصورسز اداء ایلمکلری لازم اوله‌چقدر.

بالا تربیه‌سی، حفظ صحت، علم اخلاق، علم روح، وشریعت قاعده‌لرندن کوب شیلری بیلمیه وبیوك تجربه‌لره حاجتلی اولدیغندن، قسقه‌لق اوزرنده اولسه‌ده، بوشیلرده بر قدر معلوماتی اولمق؛ ومعلوماتنی ده همیشه آرتدرمق طوغروسنده طرشمق خاتونلره عائد بر وظیفه‌در.

وقتلی ایمزمک، وقتلی یقولاتمق، حاجت وقتنده یووندرمق، کیوملرینی پاك طوتمق ونظیف صورتده آسرامق، وگوزل خلقلره عادتلندرمك، آیاغنه باصوب یورمیه، وسویلشمیه باشلادیغنده آیرم دقت ایلمك لازم اولور.

بالالره ادب اوگرتمك، کرك ایدکنده نزاع یوق ایسه‌ده، لکن

Из фондов Российской национальной библиотеки

بو خدمتنگ بیوك قسمی ـ تکرار سویلدیکمزه کوره ـ آنالره عائد اولوب، شونك ایچون بو طوغروده دستور العمل اوله چق شیلری هم بیلمك تیوش اولور.

بالالی تربیه ایتمك، قاره کوکلیلك وقاتیغلق ایله دکل بلکه حلم، صبر، شفقت، بصیرت، اوزرنده اولملیدر. بوندن ایسه بالانی تزگنسز حیوان کبی کندی حالنه قویمق لازم اوله چغی آگلاشلماسون!. کندیسنه ضرر ایله فائده‌یی تمییز ایتمیان بویاش مخلوقی نظارتسز طوتمق الوغ خطالقدر. بلکه قاتیغلق ایله یومشاقلق اورتاسنده اولان (عدالت) یولی اوزرنده تربیه ایلمك کرك اولور.

عدالت اولچاوی: آناسی طرفندن ویرلن فرمانلری جزاء وشلته‌دن قورقوب دکل، بلکه بو حرمتلی حامیسنه اشانمقی کامل وسودکی یرنده اولدیغندن، یرینه کتورمکی، اولور.

آتا وآنایه اطاعت، دینه حرمت ایتمکی؛ طوغمه وباشقه قارنداش قبیله‌یی، قوم وملتی سومکی، هر بر الوغ وکچوك کیمسه‌لرله لازمنچه معامله‌ده اولنمغی، بالالرك قانارینه سوت ایله برلکده سگدرمك، جمله شیدن مقدم تیوش اولور.

بو کبی خدمتلرك کوبندن، گرچه آتا وولیلرده بر طرفلق قالمازلر ایسه‌ده، برنچی درجه‌ده اولان مسئولیت، خاتونلر اوستونده آوله‌چقدر. بیوك بر ذات؛ «بر خاتونك عقلنی اولچمك اولدیغگز وقت، حمایه‌سنده اولان بالالرینه باقگز!..» دییور ایمش.

اورامده یوردکمز یاکه بعض خانه‌لره واردیغمز وقت، فرشته‌لر کبی معصوم، وکوکللرمزی تسخیر ایتمکده اولان تربیه‌لی بالالره اوچرامقده اولدیغمز کبی؛ تربیه‌سزلرینی ده کورمکده یز. آه! بو صوکغی بالالر! کوکللرمزی نه قدر حسرتلندررلر!. بونلرك بویله بدبخت اولمقلرینه، آنالرینك هم یمان تربیه‌لرینك اثری وارلغی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

خاطرمزه كلدكده حسرتلرمز دخی قوت كسب ايدر.

هر صورمش نرسه‌سنی، خصوصا آغلاب صورديغی وقتنده ويرمك، وبونك عكسنچه بالانك هيچ بر سوزينه قولاق صالماماق، افراط درجه ده سومك، عادت طشنده كنديسنی مدح ايتمك، هرحركت وهرمعامله‌سنی تحسين ايدوب طورمق، قيمتلی وزينتلی شيلر كيميه اوگرتمك (عادتلندرمك) وهر وقتده لذتلی شيلر آشاتمق، بالانك خلقنی بوزمقده اك اثرلی سببلردر.

يالقاولقی مكروه كوسترمك، اجتهاد ونشاطی كمالت ديه اعتقاد ايتدرمك، كنديسندن الوغ اولانلره حرمت ايتمكی، وكچوكلره مرحمتلی اولمقی اوگرتمك؛ كوكللرندن حسد، دشمنلق، تكبر، غيبت ويالان سويلمك، كبی بوزوقلق چوپلرينی چقاروب، آنلريرينه محبة الله، ثبات، اقتصاد، عدالت، اورلقلری ساچمك، بالانك گوزل خلقلی اولمه‌سنه سبب اولور. ساچمش شيلر، بر كون كلور البته اورلور، دكلمی!..

خاتونلرك وظيفه‌لری بوروشده معلوم شيلر اولديغی، وكوبلری ده بالالرينك گوزل وتربيه‌لی اولمه‌لرينی آرزو ايتدكلری حالده؛ اصول تربيه‌دن خبرسز اولدقلرندن، كوزلرينك نوری اولان بالالرينه اك يمان خلقلر تعليم ايدرلر. چونكه تعليم، بالالری چيوبده: «شويله اولوڭز! بويله اولمه‌ڭز!» ديمك كبی ديل ايله بيورمق وظيفه‌غه منحصر اولمای، بلكه تعليم ايده چك كيمسه‌نك جمله حركات وافعالی، قول آستنده اولانلره درس ويرمك حساب ايدلنور. بلكه فعل ايله اولان درسلردن كوبلری، ديل ايله اولاچق درسلره نسبتله دخی آرتق اثرلی اولور. اوشبونك ايچون بر خاتون، هرنه قدر ديلی ايله بالاسنه گوزل شيلر اوگردر ايسه‌ده، فعلی يمان اولور ايسه، يمان خلق اوگردوچی صانالنور. زيرا ياش بالالر، آتا وآناسندن كوردكلری شيلری همان

Из фондов Российской национальной библиотеки

تقلید ایدرلر، حتی که آتا و آنانك خلقلری بالالره بر طبیعت حکمنه کرر.

بوزوق وعیب اشلری بالالر حضورنده بالالره بیلدروب اشلمك، عین آنلره مذکور اشلری اشلمیه اوگرتمك اولور. ایسروب آرباسنه یاطوب ده بالاسندن آت طوتدروب، بازاردان قایتوب کیلوچی آتا، هرنه قدر، جانسز آغاچ کبی حرکتسز قایتور ایسه ده، بالاسنه: «ای باغرم! ای بالام! سنده بنم کبی ایسرتکچ ایچمکنی عادت ایله! بو دنیایه کیلوب ده ایبدشلرم آره‌سنده شرف کسب ایله آلما- دیغم کبی، سن ده بر بدبخت اوله‌رق عمر کیچر! ...» دیه آزغونلق تعلیم ایلمکده در. انسان، بویله حیوانلرك بالاسی اولغانچه دورت آیاقلی حیوان اولمه‌سی خیرلو اولور. یمان خلقلرك، آتادن اوغله میراث قالمه‌سنك سببی بودر.

بو قبیلدن بر بربرینك حرمتنی رعایه ایتمیان آتا و آنانك بالالری، هیچ کیمه حرمت ایتمازلر. زیرا آتا و آنالرندن، بویمان عملی اوگرنمش اولورلر.

بر آتا، معاذالله، بالالری کوز اوگنده آنالرینه قول کوتارر، ویاکه آنالری، آتالرینه قارشو قچقرر ایسه، بالالری قاشنده بونلرك حرمتلری، کنوچی حرمتی قدر اولسون قالماز.

عائله‌چه اولان تربیه، معلوماتلی آنالر، دیندار وانصافلی خاتونلر طرفندن دقتله اجرا ایدیلن ملتك بالالری، کوزل خلقلی، شاد، غیرتلی، طوغری فکرلی، سلامت بدنلی، عالی طبیعتلی، هر تورلی خیرلی اشلره مستعد اوله‌رق یتشورلر. ماکلایلرنك ده: «بزلرکه چك کونك آتا لری، بو ملتك حامی وخادملریز، جناب الله بزه یاردمچی اولور» دیه یازلمش عبارتلری هرکیم اوقومیه بیلور.

بوکبی آنالر و بویله خاتونلر تربیه‌سندن محروم قالمش ملتك بالالری، کوب وقتده هر تورلی فنالقلره مستعد اوله‌رق یتشورلر، ویتشدکلرنده

هم، فائده امید ایدلمیه‌چك درجه‌ده بوزوق آدملر اولورلر. یعنی عالملری، چن عالم اولمادقلرندن باشقه، تولکی قدر حیله کار وریالی، مداهن وقاتالاولی؛ سوداگرلری یالانچی وخیانتلی؛ بایلری ساران وطمع ذلك بایلقلرینی سفاهت اورنلرینه احسان ایدوچی؛ فقیرلری تکبرلی ویالان یره شهادت ویروچی. شاکردلری هنرسز واخلاقسز؛ خاتونلری احمق واداره‌سز؛ الوغلری شفقتسز، کچوکلری اطاعتسز، اولور.

مقصد

٤

یخشی تربیه ویمان تربیه

تجربه اهللرینه معلوم اولدیغنه کوره، بالا، بیش آلتی یاشلرندن اوزدیغندن صوك، سویاشورگه، وکوزینه کورندکی عقلی ایرشدکی نرسه‌لری صورمیه وهربیلدکی شیلرینك اصلنی تیکشرمیه باشلار.

صبی بالالرك تیکشرمك وتفتیش اینمکلری، الك معلوماتلی اولان حقوق عالملرینی حیران ایده‌چك درجه‌ده کوزل، وکرکلی ماده‌لر حقنده اوله‌در.

یاقن قارنداشلرمز، ودوست مسافرلرمز، اوزون برسفردن کلد- کلرنده، احوالمزی نه‌قدر حرصله صوراشورلر ایسه، صبی بالالرك صورمقلری بونلره نسبتله دخی ملایم ومعنالی اولور.

واقعا قانغی یردن کلوب، قانغی یره وارمقده اولدیغمز، بزلره معلوم دکل برشیء ایسه‌ده، بودنیا پاراخودی بزلری بریره آلوب وارمقده ایدکنده شبهه یوقدر. صبی بالالرمز ایسه، بزم باشلاب سفرایتدکمز نقطه‌دن، حرکت ایدرك کلوب، بزلره یولقمشلردر. بوتقدیرچه هر

Из фондов Российской Национальной библиотеки

نرسه‌یی صورمقلرینی، بردن یاقنلق محبتندن، وایکنچیدن، بزم دخی ایرته‌رك سفر باشلاب، برقدر تجربه آلدیغمزدن، بزلردن اوگره‌نه‌چك شیلری اولدیغندندر.

اگرده آچق ودرست بیلوب جواب ویروچی اولورسه، هرنه قدر صبی اولورلر ایسه‌ده، مکتبه‌وار دیغنه قدر، بالالر، بیوك معرفت کسب ایتمیه وذهنلرینه علم اورلقلری ساچمیه موفق اولورلر.

صولادیغمز هوا، ایچدکمز صو، نلك فائده‌لرینی؛ آشامقده اولدیغمز ایکمکلر، کیدکمز کیومه‌لرك، نه‌کبی عمللر سایه‌سنده وجوده کلدکلرینی، یاومقده اولان، قار، بوز، یغمورلرك، قراو، چق، کوك کوکره‌مك، یاشن یاشنلمك، صلوات کوپری، دیدکمز شیلرك نه‌لردن حاصل اولدیغنی؛ یورت وقرحیوانلرینك ضرر وفائده‌لرینی، کاغدلرك نه‌لردن یاصالدیغنی، کتابلر نه‌روشده باصلنوب دنیایه تارالدیغنی، آی وقویاشلرك نه‌قدر زورلقلرینی ویردن نه‌قدر مسافه یراق طوردقلرینی؛ کیچه‌وکوندزلرك نه‌روشده اوزایوب، قسقاردقلرینی، پاراخود وواغونلرك یوچته‌وتلغرافلرك، نه‌روشده یوردکلرینی، ییل وبلوطلرك یوروشلرینی، وغیری بوکبی حاللری، بالالر، اویون اوینادقلری آره‌سنده هم اویون اوینامق مرتبه‌سنده ینکل اولدیغی حالده اوگرنورلر. لذت ایله هم‌ده اك سودکی آنالرندن اوگرندکلری سببندن تمام محبت ایله کوکللرینه اورناشور، بونك اوستنه دخی آرتدرمق هوسی، کوکللرینه تامر یبارر.

بونکله برابر فضیلتلره محبت ایتمك، ورذالتلردن نفرت ایلمك یولنی، بالالنك ذهننه صالور، عقلی ایرشدکنه‌کوره، بیوك آدملری، وبیوك آدملر نه‌کبی شیلرله فخر وشرف کسب ایتدکلرینی، عادل حاکملری، امانتلی سوداگرلری، زاهد هنرچیلری، دیندارکسب ایدوچیلری، سویلر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

یالغاولقدن بیزدره‌چک، غیرته محبت ایله‌چک، ملتی سومک، کوکل صافلامق، حقنده اولان مثللری، وحیوانات آغزلرندن سویلنلمش حکایه‌لری، خسته‌لك وسلامتلك سببلرنی، مجلس وصحبت ادبلرینی، غایت لذتلی هم ده بالالره سودره‌چک صورتده روایت ایدر. بویله بالالره یخشی تربیه آلمش بالالر، وبویله تربیه‌یه یخشی تربیه دییولور.

لکن، بالاسی صورمقده اولان شیلردن، کندیسنك ده خبری اولمیان بر آنا ویاکه تربیه ایدوچی خاتون، بالانك تفتیشلرندن بیزار اولور، وبونی طوقتادر ایچون، نیچوك اولسه‌ده یالان یا گلش جواب تابوب، حقیقت یرینه بالانك کوکلنه اورناشدرر. بالا ایسه بویله یا گلشلری ذهننده کامل محکم صاقلار، حتی که صوگره بر تنبیه ایدوچی اولورسه‌ده قبول ایتماز. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق بالانك ذهنی؛ قارتایوب؛ اولك کنه قدر، بوزوق ویا گلش فکرلر ایله طولی اولور.

بعض آنالر وخاتونلر اولورکه: بالالرینی، بوکای، پری، پیچورا، شوره‌لی، اژدها، بوری، ایله قورقودرلر، حتی که بعضیلری ملا کیله مکتبکه آلوب کیدر، سبق اوقودر؛ ملا کیله قولاغکی کیسار، دیه اصللی واصلسز شیلرله یورکلرینی آلورلر، عقله خلاف، خلق بوزمیه سبب اوله‌چق یالان، یا گلش، ا کیاتلر ایله باشلرینی بولاندررلر.

بویله تربیه، اکیمان تربیه اولوب، بویله تربیه ایدوچیلرده یمان تربیه ایدوچیلردر.

سبق ومکتب، اوشنداق ملا وخلفه ایله قورقوتمق، بالالره علم، وعلم اهلنی دشمن ایتدرمیه سبب اولور. دنیاده هیچ ملانك بالالر قولاغنی کیسدکی وارمیدر؟ بو اوله‌چق شیمیدر؟. اگرده ملا، قولاق کیسه‌چك اولسه هیچ شبهه‌سز بالالرك آتالرینك قولاقلرینی کیسار ایدی! . . .

بوندن اوستون اورنلی، اورنسز، اوشبو روشده قورقودوب تربیه ایلمك سببندن بالانك قانی بوزلور، نشاط وغیرتی غائب اولور،

Из фондов Российской национальной библиотеки

هر تورلی احتماللره یول ویرمیه، وهم وخیالله ایارمیه باشلار، اخیرندەده هیچ کیمسەیه فائدەسی اولمیان بر جبن اولور قالور.

حالبوکه جبنلك، اك فنا برخلقدر. جبن کیمسه، ملت ووطنی ایچون خدمت ایتمك شویله طورسون، حتی عائله وشخصی ایچون خدمت ایده آلماز.

بالالری اورنسز جبنلکه اوگرتمك، بتون عائلەلری، بلکه بتون ملتی جبنلك بالچقنه باطروب قالدرمیه سبب اولور.

نمسه یکتی، خاتون وبالالرینی، مال وجاننی فدا ایدرك بوئرلر یاردمته یوکردکی حالده، بزم یکتلر اك طنچ مملکت ایچنده اولان شهرلره هنر اوگرنمك ایچون اولسون نیچون سفر ایده آلمیورلر؟ . . .

فرنك عالمی، علم بابنده بر مسئلەنك اصلنه ایرشمك یولنده اك لذتلی عمرینی هبه ایتدکی حالده، بزلر، اصلنه ایرشلمش علملری اولسون، درست آڭلامیه نیچون غیرت ایتمیورز؟ . . .

روس بایلری، کندی ملتلرینك مالینی یوقاری کوترمك نیتیله، کندیلرینك تونکون راحتلرینی قویوب جمع ایامش ماللرینی کمال لذتله صرف ایتدکلری حالده، بزم سودا گرلرمز، ملت حالینی کوـ تارمك دکل، حتی ملتك اسمنی اولسون، نیچون ایشتمك استمیورلر؟ . . .

انکلیز عالمی، صفالرینی لوندونده قالدروب، وحشیلر آرەسنه کیدوب، نشر علم ایتدکنده، بزلر کندی محله خلقمزه اولسون، ایمان، اسلام واخلاق اوگرتمك قدر اولسون، نیچون غیرت ایتمیورز؟ . . .

امریقالی مسیونیر، مجوسلر طرفندن، قولی، آیاقی صندرلوب قوولدیغی صوڭنده، خسته خانەدن، شفاتابوب چقدیغی ایله اولکی یرینەکیتدکی، وهیچ بر تحقیره التفات ایتمدکی حالده، بزلر نیچون بتون عالمدن کندیمزی تعظیم وتکریم ایتمەلرینی کوتوب طورمقدەیز؟ . . وهیچ بر خدمت ایتمادکمز حالده، آزغنه تحقیرلره اولسون صبر ایتمای، توزانلری طاولر قدر کوسترمکدەیز؟ . . .

ИЗ ФОНДОВ РОССИЙСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ

آوروپانی بر عالم، حتی اربابی منقرض اولان هیروغلیف کبی لسانلرك صرف ونحولرینی ترتیب ایتدکی حالده، بزلر، حتی کندی لسانمزك صرف ونحولرینی نیچون بیلمیورز؟ . . .

بر مجارلی مدرس، فرانسز، روس، انکلیز، یاپون، عرب وفارسی لسانلرینی بیلدکینی آزکوروب، اوفاولایتنده دیم صحرالرنده اولان باشقردلر آره‌سنه کله‌رك، آنلرك ایچلرنده یوروب، لسان وعادتلرینی اوکرنمك مشقتنی اختیار ایتدکی حالده، بزلر، هروقتده کرکلی اولان روسچه‌یی اولسون نیچون اوکرنمیورز! . . .

بوسوءالره ویریله‌جك جواب، هم آچق هم قسقه اولوب، «آنلرك تربیه‌لری یخشی، وبزم تربیه‌مزیمان!» دیمکدن عبارتدر. بوجوابك صواب اولمقینی، هرنه قدر قطعی صورتده دعوا ایتماز ایسه‌کده، کوب تفتیش وتجربه‌لره بناء، طوغری اولمقینی ظن ایدرز. اگرده ظنمز خطأ اولور ایسه، کوب بیلوچیلر شاید تصحیح ایدرلر.

مقصد

ل

عموما خاتون وظیفه‌سی

خاتون وظیفه‌سنی، یالکز یمك پشرمك، یاتورایچون اورون حاضرلمك، اوی سبرمك، بالاسی اولورسه سوت ویروب، بیشکه یاطقرمقدن؛ اگرده حالی اولورسه بوشیلری خادمه وآصراولردن قیلدرمقدن عبارت، ظن ایدن ایرلر اولور. اوشنداق کندی وظیفه‌لرینی، اوستلرینه یوکلنلمش وظیفه‌لره نسبتله، غایت آز اولان شیلر، دیه اعتقاد ایدن، حتی که بونلری ده یرینه کتورمین خاتونلر اولدیغی معلومدر.

ایر امری تحتنده اوله‌رق، کچکنه بر مملکت مثالنده اولان عائله نك بتون بتون اداره‌سی، خاتون الننده اولدیغندن، وظیفه‌سی ده، دید کمز شیلرگنه دکل، بلکه بر مملکت اشنی قارامق قدر الوغدر.

عائله‌ده اولانلری گوزل تربیه ایلمك، عائله ایچینه خاص اولان مصارف وواراداتنی نظام اوزرنده طوتمق، عائله اعضاسنك جمله‌سنه مناسب خدمتلر تعیین ایدرك اشلتمك، آره‌لرنده اختلاف ظهور ایتد-کنده، ایکی طرفی ده ممنون ایده‌چك صورتله کیلشدرمك، کورشیلر ویاکه باشقه‌لر ایله عائله آره‌سنه صووقلق دوشدکنده، ملایمت اوزرنده، دوستشلدرمق، خاتون وظیفه‌سیدر.

بر مملکتنك تورلی تورلی محکمه وماءمورلر واسطه‌سیله اشلتدرمکده اولان خدمتلری کبی، خدمتلری؛ عائله باشلغی اولان خاتون بریالکزی اشلمیه مجبور اولور.

« خاتون فقیرلکه قارشو بر عسکر در، وطنی او، استحکامی سعی، فن حربی اداره، سلاحی اینه ایله قایچیدر » دیبورلر، لکن یالکز عسکر اولمای، بلکه صلح قاضیسی، مؤدب، واعظ، اولمق کبی باشقه منصبلرده هم اولنور.

عقللی خاتون، عائله‌نك حالنی کوزللندرمك خصوصنده توزان قدر اولسون مساهله ایتماز. هر اشنده اعتدال اوزرنده اولور، شریعته خلاف دکل اورنده، ایرینك رضالقنی کسب ایدر، ایرینك آتا وآناسنه، نسل وقبیله‌سنه، اوشنداق دوستلرینه حرمت ایدر، دشمنلری ایله مناسبتده اولنماز، الندن کلدکی قدر معیشتده اقتصاد ایلر، اسراف ایتمکدن صاقلانور، ایرینك مالنی حفظ ایدر، ممکن قدر مال جیار.

ایرینك خدمتندن قایتوب کلدکنده وعموما آنی کوردکنده شادلق اظهار ایدر، آکا قارشو سویلرگه وفکرینی تخطئه ایدرگه آشقماز، زوجنك بر خطا فکره کیتدکنی کوردکنده، اصول ایله بیلدرمیه، مثلا: « بویله ایدلسه نچوك اولور؟ . . » یاکه « بویله ایلمك مناسب اولمازمی؟ . . »

دیه استفسار صورتنده، لکن بونی هم آچو وقتنده دکل، بلکه بر قدر کوکلی یواشدیغندن صوك عرض ایدر.

قارشمق یاکه مسخره ایتمك صورتنده، فکر عرض ایلمك، هیچ معقول دکلدر. عرض ایتدکی فکرینی ایری قبول ایدرسه پك خوش کورر، اگرده قبول ایلمازایسه، بونك ایچون اوپکالمك، آچولنمق، کوکلسزلنمك، قارانغو چهره کوسترمك عیبدر. زیرا عائله سعادتی ایچون تون کون فکر ایلمکده اولان زوج، بعض صورتلرده خاتوننه موافقت ایلمازایسه، بوندن، خاتوننی سومدکی لازم کلماز.

زوجنه اطاعت ایلمك، وآنك مرادنچه طورمق، خاتونك درمننی تنزیل ایتماز. بلکه بو عملیله کندیسنك وفالی، کورکام خاقلی، حیالی، ایدکنی؛ وکندیسندن قوتلی وعقللی کیمسه نك مرتبه سنی تقدیر ایدرك، حمایه سنی غنیمت بیلوچی اولدیغنی، اثبات ایدوب، هم ایرینك هم جمله بیلشلرینك محبتلرینی جلب ایتمش اولور.

چونکه بو بله اطاعت، خدمتچینك خواجه سنه ویاکه بر عسکرك، باشلغنه اطاعت ایلمه سی قبیلندن اولان اطاعت اولمای، بلکه دوستنك دوستنه، وسفر یولداشنك یولداشنه اطاعت ایتمه سی قبیلندن اولنه چغی شبهه سزدر.

حاجت اصلیه دن اولمادیغی حالده، کیوم صالوم، آشامق، ایچمك، نرسه لرینی صوروب عاجز ایتمك؛ وکیتورمش شیلرینه خشنودسزلك علامتی کوسترمك، کورکام معیشت دکل، بلکه اورنسز یرده جفا ایلمکدر.

تربیه لی خاتونلر، لزومسز زینتلر، کشی کولکوسی اولورلق درجه ده، غریب غریب؛ کیوملر، طوغروسنده، ینکل اوچاولی خاتونلره تقلید ایتمازلر.

بر فکر ایدلسون، زوج اولان کیمسه، معیشت ایچون الك کرکلی نرسه لری تحصیل ایلمك یولنده، جمله راحتلرینی بر طرفه قویوب یوردکنك،

Из фондов Российской национальной библиотеки

یاکه بالالرینی تربیه ایتمک واوقوتمق حقنده هر طرفه یوکردکنده؛ فلان وفلان بایلرك خاتونلرینه تقلید ایلمك اولوب، ایرینی بیحضور ایلمک هیچ مناسبمیدر؟! . . .

بالاتربیه‌سی، زمانمزده الك مشکل بر خدمتدر. اگرده بر خاتون، ایرینك بایلغنی، کندیسنی زینتلمک یولنده اسراف ایدوب، بالالر حالنی ویران ایدر ایسه، وای اوخاتونه! وای!! . . .

ایرکیمسه‌لر، معیشت قاعده‌سنك جبر ایتدکنه کوره، کیوم وباشقه اسباب طوغروسنده بعض وقتده بر آز تکلفلنمیه‌ده محتاج اولورلر. شونك ایچون: «کندی کیوملرك بویله اولدیغی حالده بکاهمیشه یوق!» دیه مراجعت ایلمك عقللی خاتونلره لائق اولماز.

ای هرمتلی خاتون! کچن وقتلرده آتاوآناك حمایه‌سنده اولنور؛ ایبدشلرك ایله هرثورلی اوین کولکولر قیلور؛ آتاوآناك خزینه سنده اولان شیلرله کیونور ایدك! . مذکور وقتلرده هرنرسه‌یی صورمیه بیلور، وهرصوردقکه موافق جواب ایشدر ایدك! . اووقتلرك قزلق وقتلرك ایدی. اماحاضرنده مذکور کونلر آرده قالدی. قز ایبدشلرك اورننه یالکز برایر ایبدشك اولدی. قورچاقلرك یرینه بالالرك اوطوردی. شمدی قزلق دنیاسندن چقوب، آنالق دنیاسنه کردك! . اولکی عادتلرك کوبلری، بوکونده کلشماز. آره‌ده بعضیلری واردرکه، تمام اونودلمیه تیوشلدر. کیوم صالوم حقنده باشقه‌لره تقلید ایتمك قزلره؛ موده سویلمك احمق خاتونلره، عائد بر شیء اولدیغندن، سنك کبی هرمتلو بر آنایه مناسب اولماز. هرعملك بر وقتی، وهر وقتك بر عملی واردر. ایمدی سنك قایغوك ایرکی رضا ایتمك وبالالرك ایله خانه ایچنده مشغول اولمقدر.

خاتونلر خدمتی، خانه ایچنده اولدیغندن، بایلق کوتارمز قدر کیوملره اوقدر محتاج اولمازلر. خاتونلر، خانه‌نك کللری، وبولمه‌لرك

ساچکلریدر. شویله اولسه‌ده، بعض وقتده طشره چقمق لازم کلور ایسه، ایرلرینك رخصتیله، هم‌ده شریعت ادبی اوزرنده (فوق العاده گوزل کیونوب دکل) چقارلر.

ایری نه‌قدر سوسه‌ده سوسن، آچوی کلدکی وقتده آنك کوکلنه خلاف کله‌چك روشچه سوز سویلمك. مناسب دکلدر. عقللی خاتونك اشی، کوچی یتشور ایسه، ملایمت کوستروب، ایرینك آچو اوتنی سوندرمك، بویله ممکن اولمادیغنده، برقدر صبر ایدوب، وقتنی کوزتمك اولور.

عائله ایچنده ایرینه یولداش وهرشیده سرداش اولان خاتون ایچون، زوجنی کویندرمك - کرك درست سوز ایله‌ده اولسون - یاراشورمی؟...

قاتی سوزلری وآچی معامله‌لری، ایرلر بتون دنیا خاقندن تحمل ایتدکلری حالده، خاتونلرندن تحمل ایده آلمازلر. بوشی خاتونلرینی چیت کوردکلرندن دکل بلکه اك یاقن دوست واك خالص سرداش اعتقاد ایتدکلرندندر.

عائله تربیه‌سی، دنیامشقتی، ایرلری، بعض وقتده سفیل کیمسه‌لره یوزصوی توکمیه، وبعض وقتده اك زبون آدملر حضورندن مأیوس اوله‌رق قایتمیه، مجبور ایدر. بونك سببندن آچو قابارر، کوکل بولانور.

ایمدی بویله حاللره دوشمش کیمسه‌یی قزغانمق واللن کلدکی قدر یاردم ایله اولمق لازم ایکن، آچولندرمق، وآچولندیغی حالنده قچقرشمق وسوکشمك. کوکللری مرحمت ایله طولمش خاتونلره کلشورمی؟ . . . بلکه عقللی خاتونلر، ایرلرینك حتی اورنسز یره آچو ایتدکلرینی ده معذور بیلورلر.

ایر، یامسز اولسون، فقیر اولسون، الحاصل نه اولسه‌ده اولسون، عائله وخصوصا خاتونی ایچون، که‌چیلك دکلدر. لکن معاذالله ایسر تکیچ ایچوچی، یاکه یالقاو اولماسون! . . . اگرده بر ایر ایسر تکیچ ایچمیه، یاکه یالقاولق بلاسنه مبتلا اولور ایسه وای آنك بیچاره خاتوننه!

وای آنك عائله‌سنه وای. . . .

ایسرکلر ویالقاولرك عائله‌لری، صواوستونده بنا ایدلمش بر خانه‌کبیدرکه آز بر دوالقن سبلی، هیچ تعمیر ایدلماز صورتله ویران اولورکیدر.

اوشبو سبب ایچون، ایسرتکچ ویالقاولق ایله مبتلا اولمیان ایرنك. باشقه کچیلکلرینی، خاتونلر عفو وتحمل ایتمه‌لیدر. آتا کبی شفقتلی، وقارنداش کبی مرحمتلی، دنیامعیشتی، وآخرت سعادتی آنك الند اولان ایرنك، یامسزلك وبوکبی بعض قصورلقلرندن کوزیوموب، آنك حالنی کوزالندرملك تیوش ایدکنده شبهه یوقدر. ایرترکلکی کوزل اولسه خاتون وبتون عائله ترکلکیده خوش اولوب، ایرنك ترکلکی خطره‌لی اولسه، خاتون وبتون عائله ترکلکی هم خطره‌ده قالنه چغنده نزاع اولماز.

بعض ادیبلرك کندی قزینه سویلمش اولان نصیحتلری بواورنده مناسبتلی اولدیغندن ذکر ایدلنه‌در، «نکاح وقتنده برنچی‌اش بوزوق خلقلی ایردن صاقلانمقدر. زیرا بوزوق خلق، خسته‌لك اولوب، خسته لکدن صاقلانمق ایسه فرضدر. اگرده زوج ایله قوشلورایسه‌ك، زوجکی اخلاص ایله / سومیه اجتهاد ایله! زوجك اولمش کیمسه، روحسز کوکل، یاکه بوزوق خلق صاحبی اولماز ایسه، سنك سودکك ایله، اوهم سورر. چونکه محبت، محبتی طوغدرر. لکن سومکلك حیا ایله برلکده اولسون، تربیه‌لی ایرلرك عقللرینی تسخیر ایده‌چك شی حیادر» .

«ایرك طوغروسنده اولان سرلرکی صاق اول کورشی خاتونلرینه سویلمه! چونکه آنلردن کوبار، سنك آچووقتکده سنی هلاك ایده‌چك شی ایله مشورت ویررلر:— سنك یرکده بن اولسه‌ایدم، بویله ایدرایدم، وشویله قیلورایدم — دییورلر. حالبوکه سنك یرکده اولسه‌لر ایدی، هیچ برشیٔ ایتمیه اللرندن کلماز ایدی» .

«مشرق خاتونلری (روسیه اسلاملرینڭ خاتونلری هم بونده داخلدر) کبی ایرك حضورنده نچاروپیس یوروب، باشقه اورنده کیونمکدن زیاده احتیاط ایله! بویله ایتمك تربیه‌لی ایرلرك کوڭللرینه شبهه صالور، محبت سونمیه سبب اولور. بلکه خاتونلر ایچون اك یخشیسی، چیت اورنلره کیتدکده عادی کیوملر ایله کیدوب، ایرلری یاننده اولدقلرنده کوزللنمکدر» .

«بیت وساچ بویامق، قول وموینلره آق نرسه‌لر سورتمك کبی شیلردن صاق اول! چونکه بوشیلر، یالانچی وبوزوق کوڭللی خاتونلره خاصدر. تربیه‌لی خاتونلرك زینتی بویامق دکل نظافتدر» .

«ایر ایله خاتون آره‌سنده خلافلق اولمقده. خطالق، یالڭز بر طرفده اولمای هر ایکی طرفده اوله‌بیلور. اگرده اوز طرفڭده خطالق اولندرمیه اجتهاد ایدر ایسه‌ك، عائله شرافتنی حفظ ایدن بر خاتون اوله بیلورسن» .

«ایرگه تابشرمقده اولان یاشلك ساچکلرك، هر کون کیموب طورر، شونڭ ایچون، آنك یرینه حسن خلق وصدق ساچکلرینی اوسدرمك اجتهادینی ایله! . بویله‌بر، ریا، مداهنه، نفاق، غالب اولدیغی زمانده، ایرلر، یاش خاتونلردن زیاده، اخلاصلی، محبتلی، خیرخواه، خاتونلره محتاجلردر. اگرده بوشیلره مالك اولور ایسه‌ك، یاشلك وقتلری خاطره کلماز» .

«اك صوك وصیتمده - یالان سویلمه! - دیمکدر. یالان سویلیان خاتونڭ، تربیه‌لی ایرلر قاشنده دکل اك زبون واك بدبخت آدملر آره‌سنده ده حرمتی یوقدر، هم بر وقتده اولماز» .

مقصد

٦

علم وخاتون

خاتونلرك علملی اولمقلری لازمیدر؟ ظنمه کوره بو سوأله انکار ایله جواب ویره‌چك بر ذات واك طوغروسی‌ده بر مسلمان اولنماز. خاتونلرك تربیه‌لی اولمقلرینك لزومنی سویلمشیدك، علمی اولمیان کشی، تربیه اصولندن البته محروم اولور.

بر فکر ایدلسون، اك نادان واك توبان خدمت، عد ایتدکمز مال کوتمك، بعض شیلری بیلمیه وبیلدکلرینی استعمال ایتمیه مجبور اولد- قلری حالده، بالالرمزی تربیه ایدن آنالر هم بعض شیلری بیلمیه نیچون مجبور اولماسونلر؟ یوقسه بزم بالالرمزك دورت آیاقلی حیوانلر مرتبه سنده اولسون قیمتلری یوقمیدر؟! . . .

یخشی ویمان عادتلرده، آتا وآنالرینك عادتلرینه تقلید ایتمکده اولان بالالرك، آنالری نادان اولور ایسه، بالالرینه علم محبتنی، اخلاق درسلرینی، هر مؤمنه بیلنمه‌سی لازم اولان شیلری کیم تعلیم ایدر؟. آتالر، هر نه قدر معلوماتلی اولسه‌ده اولسونلر، بالالری تربیه ایتمیه حاللری مساعد اولماز. مکتب معلملری ایسه اوقومیه یازمیه اوگردرلر ایسه‌ده، طبیعت وخلق طوغروسنده، آنالر اوگرده‌چك شیلری اوگرده بیلمازلر. شونك ایچون بالا تربیه‌سی حقنده اولان خدمتلرك اك بیوکی آنالر اوستنده‌در.

بالالر، بالا وقتلرنده، هر طرفه بوکلمه‌یه حاضر اولان تال چبغی مثالنده هر تورلی تربیه‌یه مستعدلردر. ایمدی علمسز بر خاتون، بونلری شریعت بیوردیغی طرفه باش بوکدرمك یولنی نیچوك بیلور؟ بوندن اوستون، بر مملکتی تدبیر ایلمك، نه‌قدر اصول استعمال ایتمیه باغلی ایسه، عائله‌یی اداره ایلمك مشکللکی بوندن ینکل دکلدر، شونك ایچون

Из фондов Российской Национальной библиотеки

خاتونلرك علملی اولمقلری ضروراولور.

لكن علم كوب وعمر قسقه اولدیغندن، بیوك علملرك جملەسنی دكل حتی كوبسنی تحصیل ایتمك، بیوك مكتبلردە صقاللری آغارەنە قدر طورمقده اولان حتی ایرلره ممكن اولمادیغندن، خاتونلر ایچون تحصیلی لازم اولان علملر، نه كبی علملردر؟ . .

بو سؤالك جوابنده: « خاتونلر ایچون تحصیلی لازم اولان علم، آنا وخاتون اوله بیلمك ایچون ضروراولان علملر » دیيور ایسەك، بزلری شاید تخطئه ایتمازلر.

واقعا مهندس اولەچق كیمسه هندسه علمی، ساعتچی اولەچق ده ساعت علمی، تلغرافچی اولەچق كیمسه تلغراف علمی، بیلمیه مجبور اولدقلرینه، آنا اولەچق وخاتون اولەچق كیمسەلر، بونلرك علمنی تحصیل ایتمیەنیچون مجبور اولماسونلر؟ . . .

اوشبوكا كوره بز اهل اسلام خاتونلری ایچون، منطق، كلام، معان، بیان، فلسفه، اجنبی لسانلر، وآنلرك نحو وصرفلری تحصیلندن مقدم، دین، اخلاق، عموما معاشرت آدابی، خانه ایچنده اولنەچق صناعات، اوقومق ویازمق، ومنزل تدبیر ایلمك، عائلەیی اداره ایتمك، علملرینی بیلمك وتحصیل ایلمك لازم اولور.

خالص دین اولمق شرطیله، بالالری دین تربیه سیله تربیەلندرمك، هرتورلی تربیەلردن مقدم اولور. دین بیلرینەیابشمق، اوستنده اولان جمله خدمتلرنی ادا ایتمیه سبب اولور.

دین تربیه سیله تربیەلنمش كیمسه، جناب الهی حق معبودتانور، اللهدن كلدكی قدر عبادتنده اولور، آتا وآناسنه، آولداش وكورشیلرینه، نسل وقبیلەسنه، رعایه ایدر، هیچ كیمه، حتی كه كندیسنه (چونكه بنده اوزینی مالك دكل، واوزینك ضررینه تصرفی ده جائز دكلدر) ضرر ایتماز. آدملردن تحمل ایتمیەچك شیلری باشقەلره هم كندیسی طرفندن ایدلمەسنی درست كورماز.

Из фондов Российской национальной библиотеки

دیننه محکم یابشمش اولان خاتون، بالالرندن گوزل مکافات کورر، جمله خلقدن مدح ایشدر، اسمی ده قیامته قدر رحمتله یاد اولنور.

اعتقادینی درستلب، لازم عمللرینی ادا ایدرك، آچو، ذم، کوب سویلمک، کبی قاره‌لرینی یووشمش؛ وقار کولمکنی کیمش؛ صبر اینجو-لریله طوقلمش اولان رضا قالپاقنی باشنه صالمش؛ قناعت آلقه‌لرینی قولاقلرینه آصوب، تأنی و اطاعت یوزکلرینی بارمقلرینه کیمش؛ بالالر تربیه‌سی و خانه خدمتلرینی وردایدوب، خانه ایچنده اعتکاف صاقلامقده اولان خاتون؛ سعادتك مجسم تمثالیدر. بویله خاتون یاننده، روچیلد بایلغی، ویاکه مصر والیلکی هیچ حسابه آلنماز.

اخلاق علمی، هرکیمدن زیاده، خاتونلر ایچون کرك ایدکنده شبهه یوقدر. خاتون، اگرده گوزل خلقلی اولسه، بتون عائله‌یی تعمیر ایدر وراحتلندرر؛ بونك خلافنچه اخلاقسز اولور ایسه بتون عائله‌یی خراب ایدر. خاتون زلزله‌درکه آنك سببندن خانه‌لر و شهرلر ویران اولور؛ خاتون طوپدرکه آنکله شهرلر فتح اولنور.

آش پشره، کیوم تگه. خانه تربیه‌سی و قول هنرلری بیلمك، خاتو-نلر ایچون بیوك کمالتدر. «هنر، فقیرلکدن امینلك» دیورلر. واقعا هنرلی برخاتون، بالالری ایله طول ویتیم قالدیغی قاره کونده‌ده، هنری سایه‌سنده، اوراده سفیل قالماز.

عائله باشلغی اولان خاتون، قول هنرلری بیلور ایسه، خانه‌نك بایلغی، یوق یره صرف ایدلماز، ایر اولان کیمسه‌ده حاجت شیلرینی کیسدرمك، تکدرمك، یماتمق. ایچون اجنبیه‌لر آره‌سنده یورمیه محتاج اولماز. بوشیء خاتونك کندیسی ایچون راحت براشدر.

قول هنرندن محروم اولان خاتون، عمرینی نیچوك کیچرر؟ اویقو-لاب، یالقاولانوب، عمر اوزدرمق، یاکه اشسز اوطورمق، قدر مشکل شیء دنیاده یوقدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

حالبوکه هنر واش اشلمك، قاننك یورمکنه، جسمك سلامتلکنه، آشامق وایچمك، اویقولامقك لذتلی اولمه‌سنه سبب اولور.

استرکیم خاتونی اولسه‌ده اولسون، ایرینی خشنود ایتدکی وقتی‌نه وقتیدر بیلورمیسز؟ ایری طشدن کیلوب کردکنده، خاتونك آچق یوز ووقارلی بر حالده، حسن اخلاق طوغروسنده بالالرینه فرمانلر ویروب طوردیغی؛ یاکه ماشینه‌سی یاننه اوطوروب، نرسه تکدکی؛ ویاکه آلن یابقچنی باغلاب، تیرلب پشوب، اشلاب یوردکی وقتیدر. اوشبو سببدن علم تدبیر منزل، خاتونلره نسبتله کرکلی بر علمدر.

تدبیر منزل علمنی بیلوب، آنك عملیاتی ایله مشغول اولمق، خاتونلرك کوکللرینی، بوزوق فکرلردن، اسراف وتبرج کبی بوزوق صفتلردن پاکلار؛ یخشی ویمان شیلری کوزینه آچق کوسترر؛ ایری قارامقنده حرمتنی، وبالالری قاشنده مرتبه‌سنی، بیوکله‌در، خلقنی توزادر.

بوکونمزده، اوقومق ویازا بیلمك، علملری غایت ینکل اولدیغندن، حتی اورام قارا اوچیلری، اولم کوتوب یاتمقده اولان شیخ فانیلر، زمان اوترمك ایچون اوقومیه ویازمیه اوکرندکلری حالده؛ عائله‌ده، اك حرمتلی منصبه اوطرمش، حرمتلی خاتون، بوهنرلردن محروم قالمه‌سی عارلک اولمازمی؟...

یازمق واوقومق بیلن خاتون، خانه‌سنده اوطوردیغی حالده، هر تورلی فائده‌لی رساله‌لری اوقور؛ تاریخ؛ جغرافیا، وباشقه ادبیاتدن خبردار اولور؛ خاطرده طوطلمه‌سی لازم اولان واقعه‌لری دفترینه قید ایدر؛ ایری سفرده ایسه آره‌ده یوروله‌چك خطلری یازدرمق واوقوتمق ایچون نامحرملر حضورینه یورمیه، ویاشرون سرلری فاش ایتمیه مجبور اولماز. وبونك ثمره‌سی اوله‌رق لذتسز سوزلر سویلمك ویالان یاکلش خبرلر کوچرمك، عیبلرندن خلاص اولور؛ اولوغ وبیوك عالملرك

Из фондов Российской национальной библиотеки

سوزلرینی دکلاب اوطورمیه، وکندی سوزلرینی آنلردن دکلاتمیه استحقاق کسب ایدر. ایری نه قدر فضل اهلی اولسه‌ده اولسون، علم بابنده آکا کفو، ودنیا سفرنده رفیق، اوله‌بیلور.

سلف عصرنده، خاتونلر دکل، حتی ایرلرک یازوبیلمه‌لرینه حاجت یوق ایکن، یازوبیلن صحابه وتابعیه‌لر کینه‌نادر دکللر ایدی.

کتابلر، آولاقده سرداش، یالکزلقده ایبدش، حسرتی‌یبارر، کوکلی نورلاندرر، ریاسز دوست، تکلفسز آرقه‌داش، اولدقلرندن، عقللی وحسن خلقلی ذاتلر طرفندن یازلمش اولمق شرطیله خاتونلر ایچون مطالعه‌سی البته فائده‌لیدر. فقط مطالعه ایچون کتاب انتخاب ایتمک، دوست انتخاب ایتمک قدر آغر اولور. کتابلر آره‌سنده بعضیلری اولور که بوزوق یولداشلردن آرتق ضررلی اولورلر.

فرصت مساعده ایندکی تقدیرده، حفظ صحت قاعده‌لرندن، وخسته تربیه ایلمک نظاملرندن، اک مهم اولانلرینی، برقدر اولسه‌ده بیلمک، آنالر وخاتونلر ایچون، فائده‌سز اولماز. چونکه خسته‌لری تربیه ایتمکده، خاتونلرک مهارتلری ایرلردن آرتق اولوب، خصوصا بالالری خسته اولد- یغنده، بتون قایغولرینی شوکا صرف ایدرلر، حتی که اوز خسته‌لکلرینی اونودرلر، وبونلرک سلامتلکلرینی یرینه کتورمک حقنده یوزتورلی زحمتلره دوشارلر. حفظ صحت قاعده‌لرندن خبری اولان خاتون، بو وقتده بالالرینه وباشقه‌لره الوغ یاردملر کوستره بیلورلر. خسته تربیه ایلمک قاعده‌لرینی بیلن برخاتون، اولور اولماز طبیبلردن آرتق، خسته ایچون خدمت کوسترر. یومشق سوزی وملایم حرکتی، خسته‌نک کوکلنه آیوزم راحت کتورر.

حفظ صحت قاعده‌سنی بیلن آنالر، آشامق، ایچمک، کیمک صالمقده فائده‌لی اولان شیلری، ضررلیلرندن گوزل آیوررلر، شو سببدن باشقه‌لره نسبتله بونلرک بالالری سلامت یاشار.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

۷

جمال و خاتون

خاتونلرده مطلوب اولان شیلرك بری ده جمالدر. جمال ایکی قسم اولەرق بریسی ظاهری جمال، و ایکنچیسی ده باطنی جمال اولان و آدم اوغلی ایچوندە اك عزیز کمالات حساب ایدلن «عقل» در.

قویاش، دنیایی نورلره غرق ایتمکده اولدیغی کبی، عقل ده آدم بالاسنك فکرینی نورلاندرر، ذهننی آچار، کندیسنی طوغری یوللره کوندرر.

ظاهری جمال فانی و هرکون بتوب و کیموب، طوردیغی حالدە، اوشبو باطنی اولان جمال، هرکون آرتوب و کوبایوب طورمقدە اولان باقی بر کمالتدر.

عقل، کرك کیمه اولسه ده اولسون، صاحبنی اك بیوك مرتبەلره کوتارر. عقللی کیمسەنك صحبتی خوش، مجلسی ده کوکللره راحت و حسرتلره تسلیه ویرر. هرکم آنی، جانی و تنی ایله اخلاص سور. سوزی هم اك قوتلی ذاتلره قدر نفوذ ایدر.

اوشبو سببدن، خاتون هر وقتده کندیسنك عقلنی تربیه ایتمك و آرتدرمق اجتهادنده اولملیدر. عقللی اولان بر خاتون، هر نه قدر ظاهری جمالك کوبلرندن محروم قالور ایسه ده، کینه حرمتلو و هرکیمك نظرنده اولور. عقل، هر عیبلری ستر ایلر.

علمأ کباردن بر ذات اولنمك اولدیغنده، دوستلری طرفندن بر طوغمه اولان ایکی قز کوسترلوب، برینك کوزنده کەچیلکی وار، لکن عقللی؛ ایکنچیسی عقلی اولکیسی درجەسنده دکل ایسه ده غایت جمیله، قانغیسنی استر ایسەکز آلەیم، دیدکلرنده: «عقللیسنی آلورم» بیورمشلردر.

ظاهری جمال هم جناب اللهك برهبه‌سی‌اولوب، بویله هبه‌یه اوچرامش خاتون، بونکله تکبرلنمك دکل، بلکه نعمت بیلوب، شکر ایته‌مه‌لیدر.

ظاهری‌جمال، اگرده صاحبنك عملی‌سببندن اولور ایسه صناعی؛ ویارادلمقی (خلقتی) سببندن‌اولور ایسه طبیعی‌جمال، دیولنور.

صناعی‌جمال، دیمکدن، یوز، قول، مویندلری آق وقزل بویاولره، ساچلری قاره‌یه، بویامق، هم‌ده قاشلری یولقمق‌دیه فهملانماسون! چونکه بوشیلر. جمال‌اولمای، بلکه سلامتلکه‌ضرر ایدن‌زهرلردر، بلکه صناعی‌جمال‌دیه نظافت وپاکلکه آیتولنور. نظافت، الك گوزل برجمال؛ هم عادی صووصابوندن ماعدا برشیئه محتاج‌اولنمادیغندن آزمصرفلی بر زینتدر.

کندیسنه گوزل کورنمك استیان‌برخاتون، بوکبی‌بویالری سورتور ایسه‌ده‌اختیاری اولور؛ لکن‌ایرلرینه‌گوزل کورنمك ایچون‌بویله‌ایدنلر، حقیقت آلدانورلر. چونکه‌تربیه‌لی‌ایرلر بویله‌شیلردن‌هیچ‌خشنوداولمازلر. تربیه‌لی‌ایرلر قارامقنده‌اولان‌گوزلك سلامتلکه‌ضرر ایلمازروشچه‌نظافتدر.

دنیاده‌ایرلرك سومدکلری برشیء اولور ایسه، اوده پیس‌ونجس یورمکده اولان‌خاتوندر. بویله برخاتون، حتی‌ایرینی‌دیوانه اوله‌رق بردرجه‌ده سوسن، ایرینك‌کوکلنی‌خوشلاندره آلماز.

شو سببدن، یاقنلرینه، دوستلرینه زیارت‌ایتمیه‌کیتدککی‌وقتنك، نه‌کبی صفت‌ایله کیتسه‌ده کیتسون، فقط ایری حضورنده اولدیغنك، مطلقا گوزل‌صورتده وغایت‌پاك‌هیئتنك اولنمه‌سی لازمدر (*).

طبیعی‌جمال، سلامت‌بدنلی، جاذبه‌لی، پاك‌کوکللی، اوست باشی

(*) بوطوغروده اولان‌بحثلرك زیاده‌سی «تربیه‌لی‌خاتون» نام‌رساله‌ده مذکوردر. اورایه مراجعت‌بیورله.

عادی صورتده لکن نظیف، عقلی سلامت، دعواسز، اطاعتلی، اولمقدن عبارتدر.

اگرده برکیمسه‌ده معنوی جمال اوستنه، طبیعی جمال‌ده اولور ایسه، البته نوراوستنه نوراوله‌چقدر. لکن بویله خاتونلری تاپمق ممکنمیدر؟ . . .

آلتون وباشقه قیمتلی معدنلر، اورال توپراقلرنده کوملوب یاتدقلری کبی، بزم‌هم‌تربیه ویرمیه صلاحیتلی اولان خاتونلرمز، بلکه حساب ایتمادکمز اورنلرده پرده‌لنوب طورمقده‌لردر.

مقصل

۸

آلنه‌چق خاتون

بربرینك طبیعت وخلقندن خوشلنمیان کیمسه‌لر، حتی‌که برایکی چاقرملق مسافه یره برلکده واره آلمادقلری معلومدر. ایمدی، بودنیا سفرنده بربرینه عمرلك ایبدش اولان ایرایله خاتون، طبیعتلری بربرینه موافق اولماز ایسه، نه یولله سفرلرینه دوام ایده بیلورلر؟ ونه‌روشچه برجان وبرتن اولورلر؟ . .

اوشبونك ایچون سفردش وعمرلك ایبدش اوله‌چق خاتونك حالنی، برقدر اولسون آڭلامق تیوش اولور.

آلنه‌چق خاتون، اصل نسبلی، گوزل ادبلی، عقلی وبدنی سلامت، اعتمادلی کیمسه‌لر حضورنده تربیه آلمش اوله‌لی، وکندینه امانت ایدلنه‌چك شیلردن برقدر معلوماتی اولوب، دنیانك آق وقاره کونلرنده آرقه‌داش اولمیه لائق ذات اولنمه‌لیدر.

بو دنیا، سبب عالمی اولدیغندن، کیلەچك کونلرك معیشتلرینی، گوزل پلان اوزرینه قورمق، انسانلر ایچون، کرکلی اولدیغی کبی، خاتون آلمق بابنده هم بو پلاندن بر طرفه چقمق درست اولماز.

بالالرینك تربیەلی، اطاعتلی، اولمەسنی استمیان کیم اولور؟ فقط بونك ایچون الك مقدم تربیەلی و اطاعتلی بر آنا انتخاب ایلملك شرطدر. زیرا ارکمن، قمچتقان، هیچ وقتده لذتلی یمش ویرمادکی کبی، تربیەسز خاتوندن ده گوزل خلقلی بالا یتشماز.

تربیەلی، جاذبەلی، اولان خاتون، عقللی ایرك کوکلنی کندینه جذب ایدر، و محکم روشچه باغلار.

ایرلرك کوکللری خاتونلردن خشنود و کوکللری هم آنلره باغلانمش اولمەسنده فائده نەدر بیلورمیسز؟!... بو یوزدن کلەچك فائده حسابسزدر: کوکلی خاتونه باغلانمش اولان ایر، ,کرك نەیرده اولسەده اولسون، نامشروع صورتله کندیسنی تلویث ایله آلماز. شرینی شریعت وسلامت عقل منع ایتدکندن قطع نظر دەایدلسون، کوکلی قاشنده حرمتلی اولان خاتونه خیانت ایلمەیی – ولو آکا بیلنەچکده اولماسون – کوکلنه اولسون کتورماز.

کوکلی خاتونه باغلانمش کشی عمرینی سفاهتخانەلرده کیچرمك شویلەطورسون، حتی عادی آدملر صحبتنه فدا ایتمەیه رضا اولماز. بلکه جمله مصرفی کندی خانەسی ایچنده و حاجت اصلیه دینلەچك شیلره منحصر اولور. اورنسز یرلره یوروب، سلامتلك سببی اولان اویقوسنی ده قالدرماز، و بدنینك قوتنی ده ضائع ایتماز. بونك سببندن خاتوننك حسن اعتقادی ایری قاشنده محکم اولور.

«ابدی حامیم. صاف زوجم» دیه بر اعتقادی، خاتون کوکلنه اورناشدرمق لذتنی بیلن ذات، صاف و عفیف زوج اولمق. و حامیلقك نه کبی بیوك بر منصب ایدکنی بیلور، هم ده صاف و عفیف زوج، ابدی

حامی اولور.

عقللی، حمیتلی ایر، بتون دنیاسنی ویرر، اماعفتنی تلف ایتماز، جاننی فدا ایلر، اما خاتوننك حسن ظننی بوزاچق برشیٔ اجرا ایتماز.

تربیه‌لی خاتونه زوج اولمق شرافتنه نائل اولان کیمسه، خاتوننی معاذالله طلاق ایامك بلاسنه دوشه‌چك اولمادیغی کبی، اوستنه ایکنچی بر خاتون آلمق کبی معیشت حسننی کیده‌رچك شیلره‌ده مجبور اولماز.

لکن آلنه‌چق خاتوننك تربیه‌سنی. خلقنی، حتی ملایم وجاذبه‌لو اولمه‌سنی بیلمك ینکل برشیمیدر؟! . . . بو سؤالك جوابنده نه قدر فکر ونه قدر صبر ایدر ایسه‌کده یرنده‌در.

عقد ایدله‌نه‌چك خاتوننك حالنی بیلمکده اصل مشکللك، خلق وتربیه سنی آکلامق ماده‌سی اولوب، ظاهری جمالنی بیلمك طوغروسی، ایکنچی درجه‌ده قالور.

زیرا شرطلری رعایه ایدلمك اوزره، آلنه‌چق خاتوننك یوزینی، قولنی، ساچنی، کورمیه شریعت مساعده ایلمشدر. فقط بو قدر شیلری کورمکله – کوب اولسه برایکی دقیقه مدتده – انسانك خلق وفعلنی بیلمك ممکن اولماز.

باش قدالر، ویاوچیلرك کوبسی، تربیه وحسن خلقك نه شیدن عبارت ایدکنی کندیلری هم آچق فهم ایتمادکلری حالده، کوردکلرینك خلافنی وبیلدکلرینك عکسنی تعرینی ایتمك، وبر کیمسه‌نك معیشتنی برباد ایلمکی قوش اویاسی طوزدرمق قدر کورمك، بونلردن کوبلری قاشنده عادت اولدیغندن، سوزلرینه اشانمق کوچ اولور.

اشبونك ایچون، آلنه‌چق خاتوننك حالنی انصافلی وامنیتلی ذاتلر واسطه‌سیله آکلامق لازمکلور. بویله آدملرك تعریفلری سببندن، خاتوننك تربیه واخلاقنی برقدر اولسون آکلامق مشکل اولماز. ولومشکل اولسون، دنیا واخرتده رفیقه اوله‌چق برایدشی تابمق طوغروسنده

*

Из фондов Российской национальной библиотеки

بویله مشکللره تحمل ایدلنمازمی؟ . . .

سوتنی ساووب ایچمك ایچون بر صغر آلاچق کیمسه، کوزیله کوردکندن اوستون، نسلنی، خلقنی، فعلنی، قیلنی قرقه یاره‌چق درجه‌ده تدقیق ایلر، کورشیلرندن، قریه اهللرندن، حتی کتوچیلردن باروب صوراشور، اصلا مساهله ایتماز.

بر تاولك یره سفره چقمش آدم، پاراخود وتیمریول آربه‌لرنده یراشه‌چك اورنینك گوزل اولمه‌سنی استر، وحالندن کلدکی قدر، قولای یر تابمق طوغروسنده صرف غیرت ایلر.

شهره واروب‌ده ایکی اوچ کون مسافرقاله کیمسه بولمه‌سنك طنچ وکندینی خشنود ایده‌چك صورتده اولمه‌سنی ارزو ایدر، وبو یولده بولمه‌دن بولمه‌یه، مسافرخانه‌دن مسافرخانه‌یه یوروب ازلر.

ایمدی، بتون خانه‌سنه تدبیر ایده‌چك، شادلق وحسرتلره شریك اوله‌چق، بالالرینی تربیه ایده‌چك، هر بر یوزاق وبیکلرك آچقچلرینی حفظ ایدوب طوراچق، خاتونك حالنی وطبیعتنی بیلمك یولنده، مشقتلر یوکلنوروزحمتلر اختیار ایدلنور ایسه، عیبمی اولور؟! . . .

ایرلر، قوت، فکر وباشقه بر چوق شیلرده خاتونلردن آرتق، حتی خاتونلردن استغنا درجه‌لرنده اولدقلری حالده، نکاح ایده‌چك خاتونلری نك حاللرینی آکلامیه مجبور اولورلر ایسه، هروقت قناطلری آستنه کروب صغناچق اولان ایرلرینك حاللرینی هم، خاتونلرده، اش اوتماز واختیار کیتمازدن مقدم، بر آز بیلمك لازم اولور.

کیاو اوله‌چق کیمسه‌نك مالی کوب، کیوملری گوزل، اولمه‌سی کفایت ایتمای؛ طووب اوسمش خانه‌سنی، آتا وآناسنی، بیلمك هم ضرور اولور. آتلری سیمز، آربه‌لری زینتلی، اوست باشلری تمیز، اولان کوب یکتلر اولورکه، کوکللری بر چوپلك اولور. بویله آدملردن خیر کورلماز هم خیر کوتلماز.

چیت نسللر قاتشمادیغی صورتده؛ آیاقلی حیوانلر دائم خسته لکه معروض اولدقلرینی، حتی که انقراض مرتبه سنه کله چکلرینی دلیل کوستروب، بعض طبیبلر، یاقن قارنداش، ونسللر آره سنده قز آلشوب ویرشمکنی موافق کورممکده لردر. بناءً علیه نکاح ایلمك هوسنده اولانلر، بوخصوصی هم فکر ایدرلر ایسه ضرر اولماز. خصوصا بعض اخلاق کتابلرمزده بوکا مناسب سوزلرده واردر (*).

مقصد

۹

کفولك

ایر ایله خاتون آره سنده، عائله چه لازم اولان برلك ومحبت، هر هر ایکیسنك بربرینه کفو (تیکداش) اولمه سنه باغلانمشدر. بویله اولمادیغنده، بیوك اولان طرف، توبان طرفی استخفاف ایتمیه سبب اولور. ایر ایله خاتون، هر وقتده، بربرینك حقلرینه رعایت ایتمازلر ایسه، هر ایکیسی ده بدبخت اولورلر.

کوب بنده لر کورلورکه، آلچق خاتونلرینك، وواره چق ایرلرینك بایلقلرندن، یاکه حقلیمی حقسزمی، آتا وآنالرینك خلق نظرنده اولان شهرتلرندن ماعدا برشیلرینی کوزه آلمازلر. بویله ایتمك، عائله تشکیل ایتمك بابنده اولان یاکلشلرك اك بیوکلرندن اولوب، آچی یمشی آز کونلر صوکنده کورلور.

کفولك نه شیده قارالور؟. عادی خلقلره کوره، کفولك، نسل،

(*) الاحیاء للامام الغزالی رحمه الله تعالی. ج ۳، ص ۲۸

مال، جاه، کبی شیلرده؛ ومعرفت اهللرینه کوره تربیه‌ده، بربرینه برابر اولمقدر.

اولکیلره کوره ایگنچی اوغلی کیبتچی قزینه کفو اولمادیغی حالده؛ صوڭغیلره کوره میلیونیر برقز، بیش اون دانه کتابندن باشقه برشیئه مالك اولمیان برشاکرده (علملی وتربیه‌لی شاکرده) کفو اولمق شرافتندن محروم اوله بیلور.

تربیه‌دیمکدن مقصود، اشلپه وکارسیت کیمک؛ یوزه کرشن ایله ایناك سورتمک؛ کوزلك آصوب زونتیک طوطمق؛ تیاترولرده یوروب فورتوپیان اوینامق؛ زورچالمه چالوب باش بوکوب اوطورمق؛ پک آزشی بیلدکی حالده کوب بیلوچی کبی کورنمک؛ و . . . و . . . کبی شیلرك هیچ برندن عبارت اولمای، بلکه «اسلام آدبی دائره‌سنده عائله شرافتنی حفظ ایدوچی» دیمکدر.

اوشبوکا کوره عائله حرمتنه خلل کتورمکدن پاك اولان ذات هرنه قدر فقیر ونه‌قدر یامسز اولسه‌ده اولسون تزوج ایچون باشقه‌لره نسبتله اختیار ایدلمیه لائق اولور.

فقیر، لکن تربیه‌لی برقزه، فحش خانه‌لره اوغرامغی انسانلغه خلاف کورمیان الوغ سوداکریا که الوغ سوداگرك بالاسی کفو دکلدر. بو کبیلر، تربیه‌لی قزلره، دکل زوج اولمق، حتی خادم اولمیه‌ده مستحق اولماز.

سفاهت دنیاسندن لذت آلمش کیمسه‌نك هرنه‌قدر بوکونده کیسه طولیسی آلتونی اولورایسه‌ده، یالان آیاق اورام کیزوب یورمکده اولان سفاهت خانه بلبللرندن فرقی یوقدر. زیرا آزکون صوڭنده بوهم آنلرك بری اوله‌چقدر.

بعض کیمسه‌لر کورلورکه، بابالقنه محبت ایتدکلرندن اوزلرینه ایبدشلك ایچون تربیه‌سزلری اختیار ایدرلر. لکن بوکیمسه‌لره، عائله احیاسی ایچون ایبدش اختیار ایتدی، دیمکدن، آقچه برابرینه

وجودینی صاتدی، دیمك انسبدر.

راحت ویروب، آقچه آلمقده، یاکه راحتسز بایلقده نه‌کبی فائده اوله بیلور؟.. دنیاده اولندقچه تن سلامتلکی ایله کوکل راحتلکندن آرتق بایلق یوق ایدکنی جمله حکما اعتراف ایتمشلردر.

عائله شرافتنی حفظ ایلمکده اولان خاتون، دنیانك نه‌کبی آغر لقلرینه اوچراسه‌ده اوچراسون، زوجنه خیانت ایلماز، اولادو انسابلری نك، بروقتده یوزلرینی قزارتماز.

اوشنداق، عائله‌یه آتا وقول آستونده اولانلره حامی اولمق، مرتبه سنی بیلن ایر، عزیز عمرینی هیچ وقتده بوش وعبث یرلرده کیچرماز، ثروتنی‌ده، کارته اویناوق وسفاهت خانه‌لرده یورمك کبی، دنیا وآخرت بدبختکلرنده تلف ایلماز.

اوشبو سبب ایچون، نکاح وقتنده هرایکی طرف، جمله‌دن زیاده بوشیلره دقت ایتمه‌لیدر. یاش ایر ویاش قزلر، میللری سلطان وهوا لری‌ده حاکم اولدیغندن، بوطوغروده گوزل فکر ایتمیه بلکه وقت بوله آلمازلر. شونك ایچون، بونقطه‌لره هرایکی طرفك ولیلری کامل درجه اعتبار ایتمه‌لیدر.

واقعا آلنه‌چق خاتونك کوزللکندن، وواره‌چق ایرك‌ده بایلغندن باشقه احوالنه کوب التفات ایدلماز، یاکه غیری قصورلقلری قصورلق عد اولنماز ایسه هرایکی طرف، الوغ بر خطایه دوشدکلری، آزکونلر صوکنده آکلانور، ونهایت مرتبه‌ده متأسف اولورلر.

عائله شرافتنی حفظ ایده بیلمیان، یاکه ایرندن قالدیغی صوکنده بالالرینی حسن محافظه ایدرکه کوچی یتشمیان، عائله‌یه بشروب آشماتمق وایچرمك، اوستلرینه کیوم تکمك ویاماق، کبی شیلر قولندن کلمیان خاتونك ماتورلغندن، ایر، وعموما عائله ایچون نه‌کبی فائده کورلور؟!...

اوشنداق، خاتون وبالالری مجلسلرندن چقروب، ایسرکلر ایله صحبت

ایتمکده، وسفاهت خانه‌لرده اعتکاف صاقلامقده اولان، ویاکه بار ثروتنی، عقل وشریعت منع ایدن یرلره صرف ایلیان، ایرك بای اولمه سنده، نه کبی معنا کورلور؟! . . ، بتون جهان خلقی آقچه ویروب، راحت آلدقلری حالده، بویله‌ایزی اختیار ایدن خاتون، راحت صاتوب آقچه آلمش اولور! . . .

کوب وقت، برقدر تربیه کورمش قزلر، یمان اسملری چقمش ویاکه چقمیه باشلامش اولان یکتلره ویرلورلر، هرنه قدر بویله یکتلرك بوزوقلقلرینی، آتالرینك بایلقلری پرده‌لب طورر ایسه‌ده، آز مدت صوڭنده بو پرده آچلوب، یکتلرك حاللری معلوم اولور، حتی که کندی آتا وآنالرینك خانه‌لرندن‌ده سورلورلر. دید کمز قزلرده (خاتونلر) آتا وآنالرینك دقتسزلکلری سببندن عمرلك قایغو تارتورلر، وراحت کورمادکلری حالده دنیایه وداع ایدرلر.

مقصل

١٠

یاشده موافقت

هرنرسه‌نك طبیعی بر اولچاوی اولنه‌چغی معلومدر. طبیعی اولچاودن چقوب اجرا ایدلمش اش هیچ وقتده فائده ویرماز. بوقبیلدن اوله‌رق، نکاح ایلمکده هم معلوم وقتلر اولوب، آندن مقدم ویاکه وقتندن صوك، نکاحله قوشلمق طرفین ایچون — یا، طب ویاکه اخلاق جهتنچه — ضرر کتورر.

نکاح ایدلنه‌چك ایر ایله خاتون آره‌سنده، یاش اعتباریله بر برینه موافق اولمق، طبیعت طرفندن جبر ایدلمکده‌در.

طبیعت خلافنه اولان نکاح، حقیقت نکاح اولمای، یالـکز بر رسم (فورمه) دن عبارت اولور. بویله نکاحلره نکاح دیمکدن ایسه، نزاع وندامت، دیمک مناسبدر. بعض ذاتلر، بو کبی نکاحلره تجارت اسمی ویرمکده لردر. واقعا قارت بر کیمسه، بایلغی سایه سنده یاش بر قزی نکاح ایتدکنده، نکاح ایلمکدن زیاده، آقچه قوتیله، بر قزك کوکلنی دکل، یاشلـکنی صاتوب آلمش اولور. بو شیء قانون نظرنده هر نه قدر خیانت اولماز ایسه ده، اخلاق جهتنچه، ظاهر بر خیانت در.

نکاح ایچون طبیعی اولان یاش، اهل خبر دید کنه کوره، ایرلرده یکرمی ایله قرق آره سی اولوب، قزلرده اون سکز ایله اوتوز آره سیدر. بوندن مقدم، یاکه مؤخر اولان نکاحلر، فائده سز اولور. فقط هر شیده استثناء اولدیغی کبی، ضرورت اورنلر، بونده هم استثنا ایدلور.

ایر ایله خاتون آره سنده اولان موافقت، اون یاشدن زیاده آیورمه اولمازسزلق ایله تقدیر ایدلنور. اوشبوکا کوره اون سکز یاشده اولان قزك ایری، یکرمی سکزدن؛ اوتوز یاشده اولانك ایری قرقدن آرتق اولممه لیدر.

واقعا قارت کیمسه ایله یاش کیمسه نك طبیعتلری؛ هر وقتده بر برینه خلاف اولدیغندن، برلـکده یاشامقلرندن فائده کورلماز.

طبیعتلرننك برلك اولمیان کیمسه لرده اتفاق اولماز واتفاقدن محروم اولان عائله ده، یالـکز اسم ایله عائله اولوب، عائله چه لازم کلن وظیفه لرك جمله سندن محروم قالور.

هر نه قدر اولم وقتی معلوم دکل وکوب یاشلرك جنازه لرینی قارتلر اوزدرمقده ایدکی کورولور ایسه ده، عادته بناء اولم نوبتی یاشلردن مقدم قارتلره در.

بو تقدیرچه اون سکز یاشنده اولدیغی حالده ایللی یاشلی ایره واران خاتون، اون سنه صوکره، هیچ ایشه یارامیان بر قارت، ونیچه عدد صبی

Из фондов Российской национальной библиотеки

بالالر مشقتنی، اوستنه آلمیه مجبور اولور.

بوندن باشقه، طبیبلر تجربه سنه کوره، سلامت بدنلی وقوتلی کیمسه لرك بالالری، کوبرك وقتده سلامت اولوب؛ ضعیف وقارت کیمسه لردن طوغمش بالالرده خسته وضعیف اولور.

یوقاروده سویلدکمز خاتونك بالالری، اگرده اوشبو قاعده یه هم طوغری کلمش اولور ایسه، بیچاره خاتون، زخمت اوستنه زخمت آلمش اولوب، دنیاطورمشنچه بلادن باشی خلاص اولماز.

مقصد

۱۱

طوی

طوی، کوب وقت، عمرده بر مرتبه کله چك کون اولدیغندن، شادلق اظهار ایدلمك عادتدر. اگرده اسراف چیکنه چقلماز ایسه، بونده ضرر اولماز. لکن طاقتدن طش کوچانمك، یاکه شریعت یولندن بر طرفه کیدوب، تیوشسز روشچه مال توکمك مناسب اولماز.

نیچوك طوغری کلدیسه شویله مال صرف ایلمك جومردلق اولمادیغی کبی، عدالتسزلك اوزرنده مال توکمکدن صاقلانمق هم سارانلق دکلدر. بلکه سارانلق وجومردلقك، شریعت جهتنچه میزانلری اولوب، بو ایکی شی، مذکور میزانه صالنوب تارتلدیغنده بر بریندن تفریق ایدلنور.

بو سببدن، یالکز عوام مدحنی ایشدر ایچون، یولسز اولەرق، عقللی کیمسه، مالنی تلف ایتماز؛ وکندی حالی مساعد اولمادیغی حالده، باشقه لره تقلید ایدوب، سرمایه سنی غائب ایلماز.

Из фондов Российской национальной библиотеки

بو سوزلردن مقصد، قزان شهرنده اولان مسلمانلرك، طويلرنده اولان فوق العاده اسرافلرندن منع ايلمك دكلدر. آنلر، دريا كبى معلوماتلى اولمقله مشهور اولدقلرندن، بزم عاجز قلممز آناره واعظلك ايده آلماز.

بلكه بزم مقصدمز، بويله طوغرولرده قزانليلره تقليد ايلمك مناسب دكل ايدكنى عرض ايتمكدر. زيرا هر عقللى كيمسه نك عملى، جمله خلق ايچون، تقليده صلاحيتلى اولماز.

روسيه اسلاملرى ديمك، قزان شهرنده اولان بايلردن، ياكه باى صورتنده كورلان ذاتلردن عبارت اولماى، بلكه عموم اسلام ملتندن عبارتدر. بونلرك الوغ الوشى ايسه، قريه لرده اوطورمش صاف كوكللى، قناعتلى، راست سوزلى، اش سووچى، آچق يوزله خدمت ايدوچى، كوركام خلقلى، رياسز، دعواسز، تكلفسز، اولان بنده لردر.

بزم يازدقلرمز وبزم نصيحتلرمز، بونلر ايچوندر. بونلر، اك بهالى واك حرمتلو خلقلر اولوب، بونلرك عرف وخلقلرينى (ضررسزلرينى) اولكى كوزللكنده صاقلامق، لازم بر اش اولسه كرك.

طوى وقتنده، عادتدن طش مال تلف ايتمكله، انسانك كوزل اسمى چقار اولسه ايدى، عباسى خليفه لرك شهرتليسى اولان المأمونك «بوران» ايله اولان طويى قدر، كوزل اسم قالدرمش بر شى اولماز ايدى. حالبوكه مذكور طوى، المأمون تاريخنك بعض سطرلرى قارا اولمه سنه سبب اولمشدر.

طويلرده، مجرد اسم وشهرت ايچون، صرف ايدلنه چك بايلقلرك بر قسمنى اولسون، قز ايله يكت يعنى زوجانك كندى استقباللرينى تأمين ايلمك طوغروسنه، وياكه علم وابناى ملت فائده سنه فدا ايدلنور ايسه، البته كوزل اولنور.

بر برينه ياد اولان اير ايله خاتونك بركه قوشلنوب تركلك

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ایده باشلامقلری ـ دقت ایله فکر ایدلنسه ـ دنیانك کچکنه حادثه‌لرندن دکلدر. لکن بو عادتده انسانلر الفت ایتدکلرندن لازم مرتبه‌ده اهمیت ویرلمیور. بونك مقدمه‌سی، مشروع صورتده اولان نکاح رسمی، همده نکاح وقتنده اولان طویدر.

اوشبو سببدن، نکاح وطوی وقتلرنده ایر ایله خاتون اوله‌چق بنده‌لر، اکرده بولنورسه آتا وآنالری وجمله دوست وبیلشلری، خیرلی اولمه‌سیچون، اخلاص اوزرنده، جناب اللهه رجا ونیاز اوزرنده اولمقلری لازم ایدکنده هیچ کیمسه‌نك شبهه‌سی اولماز.

اش بویله ایکن بعض بر کیمسه‌لر کورلورکه، بوکبی اهمیتلی ساعتلری تقدیر ایده بیلمای، کویا صراط کچمش کیمسه‌لر کبی، شادلق اظهار ایدوب، جمله یمانلقلرك آناسی اولان ایچملکلر حاضرلب، ایسرکلر ایله مجلس قوروب، مبارك طویلرینی وا اسفا! تلویث ایدرلر! ....

مدنیتسز عد ایتدکمز چواش وچرمش خلقلری، ایگن وآشلق اشلری ایچون باشلاب باصولره چقدقلرنده، کندی رسملرنچه توبه، استغفار هم کلاو ایتدکلری، حالده، عائله تشکیل ایلمك کبی، عقل قارامقنده بیوك وشریعت قارامقنده حرمتلی اولان اش باشنده، خاتونلر وبالالردن وجمله انصافلی بنده‌لردن حیاء ایتمای، جناب اللهك آچوی باش اوستونده بر قارشدن ده یاقن طوردیغنی فکر ایلمای، وآخرت کوننده جواب ویره‌چك بر ساعت وار ایدکنی کوکله کتورمای، بویله ایسرکلك مجلسلری ترتیب ایدرلر ایسه مسلمانلغك فضیلتی نه یرده قالور؟ ... کوکل کوزی صوقرایمق اوشبو روشچه اولور! ....

ایسرتکچ مجلسی قوروب، تشکیل ایدلن عائله‌نك خوش صورتده دنیا کیچرمه‌سی ویاکه بویله نکاحلردن وجوده کلن بالالرك توفیقلی اولمه‌لری، الك نادر شیلردندر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوشبوكا كوره، بويله خبيث شيلرله طوى ايدن آتا وآنالر، قارنداش وولىلر، كوزلرينك نورى باغرلرينك پاره‌سى اولان بالالرينك بختسز اولدقلرينى كوروب، لذت آلمقده اولان وحشيلردر. آدم اوغلينك بوكبى آتاوآناسى، اقربا وولىلرى اولانچه، هيچ اولمادقلرى خيرلودر.

طوى اسميله ايسرتكچ ايچوچيلرك حاللرى، آت صاتوى ايدن ومگاريچ ديه جيولشوب ايچوچى چنكانه‌لر (سيغانلر) حالندن نيچه مرتبه توبان اولور. چونكه صوكغيلر حيوان صاتوب ايچدكلرى حالده، اولسكيلر انسان بلسكه اك ياقن واك عزيزلرينى صاتوب ايچمكده‌لردر.

انسانلقدن توزان مقدارنده الوشى قالمش اولان اير ايله خاتون، دنياده بر حبه‌يه مالك اولماى، نكاحلرينكده اورامده اجرا ايدلمه‌سنى اختيار ايتسونلر، فقط بويله مبارك وعمرلك يادكارلرنده، تامچى ايچمالك اولنمه‌سنه رضا اولماسونلر! . . .

مقصد

۱۲

زفاف

زفاف، اك الك مرتبه اوله‌رق، آره‌لرنده نكاح عقدى اجرا ايدلن اير ايله خاتونك كورشمكريدر.

ايدش اولنه‌چق خاتونله كورشدكده شفقت واحترام ايله سلام ويرمك، ملايم وآچق يوزله سويلشمك ادبلردندر. هر شيدن مقدم، اير ايله خاتون هر ايكيسى ايكى ركعت نفل نمازى اوقوب، جناب اللهدن خيرلى معيشت، حلال رزق، ايزكى ذريتلر صوروب دعاء

ایدرلر ایسه، کوزل اولور. خصوصا بو وقت، هر ایکی طرفنگ کوکلنه رقت واثر کتورر. دعاء قلمق ایچون بو کبی وقتلر غنیمتدر.

اوشنداق؛ هر نه قدر یری کلور ایسه‌ده، خاتونه آنك یاقنلرینی غیبت ایتمکدن؛ نکاح وقتنده اقربالر آره‌سنده اولان بعض مناسبتسز واقعه‌لری یاکارتمقدن؛ مهر کوبلککی وجهاز آزلقی کبی شیلردن؛ باشقه کیمسه‌لرك طویلری شهرتلی وجهازلری کوبلککندن؛ چیت خاتونلرك کوزللکلرندن وکیاولرینه اولان حرمتلرندن، بحث ایلمك مصلحت دکلدر.

زیرا بو ساعتلر، خاتونلرك یوز صولری توکلنه چك وقت دکل بلکه کوکللرینه تسلیه ویره‌چك بر وقتدر. ناموسلی کیمسه بو شیلر حقنده، زفاف کیچه‌لرنده دکل، حتی غیری وقتلرده ده خاتوننه سویلماز وعمر بارنچه بحث چقارماز.

زفاف وباشقه وقتده هم کوب کولمك، دائم آچو اوزرنده طورمق، باشقه خاتونلری مدح ایلمك تربیه‌لی ایرلر اشی دکلدر.

هر نه قدر بزلرده عادت دکل ایسه‌ده، قز ایله یکتنك هر ایکیسنه محرم اولان یاقن قارنداشلرندن بر رسی بولنوب، قزی اوزینك حامیسی اولان ایرینه کورشدرر (تقدیم ایدر) ایسه البته مناسب اوله‌چقدر.

لکن اوشبو وقتده نامحرم خاتونلر برلکده اولمق، ویاکه مخصوص عدد ده اولان یاش قزلر مخصوص کیوملرده اولنه‌رق قز ایله کیاو کورشه‌چك مجلسده اولنوب، برلکده اوطوروب، چای ایچمك اخلاق وشرع جهتنچه موافق عمل دکلدر.

زیرا آدم بالاسی تزوج ایتمیه طبیعت جهتنچه مجبور اولنور ایسه‌ده، بونده ایسه شریعت جهتنچه اولان مقصود، اجنبیلردن عفت اوزرنده یاشامق وکوکلنی هم تربیه ایتمکدر. ایمدی عفت مقصود اولان بر اشك ابتداسنده بویله، حتی خاتونی اوله‌چق قزدن

زیاده بیزانمش وتوزانمش یاش قزلر ایله برلکده اوطوررو مجلس ایدر ایسه عفت قای یرده قالور؟ . . . خصوصا اوزون فکرلر واوزاق مشقتلر ایله خاتونی اولهچق قزك کوکلی راحتسز، کندیسی زیاده آرمش وضعیفلمش اولدیغی حالده، معلوم یاش قزلر، تفرج ایچون کلدکلرندن نشاطلی وبویوزدن کوکله ملایم کورله بیلورلر.

بلکه معیشتنی ابتداء ایدهچك ساعتینك ابتداسنده کیاو اولهچق کیمسهنك کوکلی، ایکچنی بر کوزل قزه باغلانوب (چونکه آدم اوغلی فرشته دکلدر، کوکل هر طرفه کیدر، یوق بنم کوکلم کیتماز؛ کوزمده دوشماز دیبان کیمسهنك دعواسنه انابت ایدلماز) قالمیه وبو سببدن کندی خاتوننی حرمتسز ایتمیه باعث اولهبیلور. بناء علیه بو فنا عادتی بتورمك وقتی کلمشدر.

مفصل

١٣

ازدواج و محبت

بو دنیاده آدم بالالرینی بر برینه محکم باغلاب، جملهسندن بر هیئت تشکیل ایتدرن شی، احتیاج ایدکی معلومدر. یعنی دنیا اوزدرمقده بر برینه محتاج اولمقلری، آدم اوغللرینك مدنیت کسب ایتمهلرینه سبب اولمشدر. لکن بیلورمیسز، ایر ایله خاتونی بر برینه باغلامش نرسه نه شیدر؟ ! . . . . هیچ شبهه یوقدرکه ایر ایله خاتونی بر برینه باغلامش شی «محبت» اولهچقدر.

ازدواج، اکرده بر کوپره تشبیه ایدلسه، محبتده کوپری محکم ایلمش قاداقلاره؛ اکرده بر تاش بنایه تشبیه ایدلسه، محبتده آنی

بر کتمکده اولمش کرجه (ازویستقه‌یه) تشبیه ایدلنور.

محبت اولان یره عمران ومدنیت کلور، محبت وداع ایلیان یره خرابلق کلور. مدنیت، عائله، الحاصل بتون دنیانك نظامی محبت ایله برلکده یورمکده‌در.

آدم اوغلینه فضیلت کتورن، خلقنی کورکام ایدوب عقلنی تربیه ایدن، شفقت ومرحمته الفتلندرن، شی، جمله‌سی محبت‌در. محبت آدم اوغلنی هر تورلی رذالتلردن پاك ایلر.

اك مرغوب، واك کرکلی اولان محبت، ایر ایله خاتون آره‌سنده اولان محبتدر. زیرا بر برنده محبتلری اولان ایر ایله خاتون، دنیانك راحتلری شویله طورسون، بلکه محنتلرنده اولدقلری حالده، عمرلرینی سعادت اوزرنده کیچررلر.

محبت، پاك وصاف اولمق شرطیله، ایر ایله خاتونی بر برینه یاقن کتورر، خلقلرینی تهذیب وعقللرینی تربیه ایدر، شویله که بر برینه محبتلی اولان ایر ایله خاتون، بتون عائله‌لرینی، حتی خادم وکورشیلرینی ده رضالندررلر.

لکن محبت طوغروسنده، ایر ایله خاتون اوزلری هم بر طرفده اولمای، بلکه بر مقدار الوشلری اولور. شویله که: اوزلری سببلرینه یابشورلر ایسه، کوب وقتده، یوق اولان محبت وجوده کلور، اوّلدن اولمشی محکملنور دائم اولور. اوشبونك ایچون، سببلرینه یابشمدقلری حالده، «آره‌مزده محبت یوق» دیه شکایت ایدن ایر ایله خاتون حقلی دکللردر. چونکه، بویله حال اولدیغنده هر ایکی طرف سببلرینه یابشمق وغایت اجتهاد اوزرنده اولمق تیوشلدر.

سببلرینه یابشمق، دیمکدن، مرادمز، اوقلنمك ویاکه دعالر یازوب یانده یورتمك دیمك دکلدر. زیرا بو شیلرك فائده‌لری وارلغنی بزلر هنوز تجربه ایتمادك. بلکه بزم مرادمز، اخلاق علماسی طرفندن

ایسه محبت سببلری ده اوشبو شیلری کوستروب، ایر ایله خاتونه وصیت ایتمکده لردر:

ایر، اگر ده خاتونینک محبتنی آرزو ایدر ایسه، خاتونینک سعادتی ایچون غیرت ایدوب، آنک خلقلرینی هم تربیه ایلسون. چونکه یمش آغاچلاری نه کبی دقتلی تربیه لره محتاج اولورلر ایسه، خاتونلر هم اویله اعتبارلی تربیه لره محتاجلردر. خاتونده بر یمش آغاچیدر. بوزوق یمش ویردکنده، آغاچی دکل، آغاچک صاحبنی شلته ایتدکلری کبی؛ خاتونده بوزوق بالا یتشدردکنده، ایرینی شلته ایلمک لازمکلور (فقط بو شلته دن خاتون هم بر طرفده قالماز).

خاتونک طبیعتنی یخشی آنکلاب وهر معامله ده شوکا کوره حرکت ایلسون. خاتونلرک آچولری ایرته رک کلوچان، کوکرکلری ده تارراق اولوچان، کوب اوینلری چن حساب ایدوچان اولدقلرندن، آنلر حقنده مساهله اوزرنده اولسون، قصورلقلرندن کوز یومسون.

خاتونه قارشو دعوالی، اورنسز تکبرلک ایتمای، بلکه تواضعلی ووقارلی اولنسون. وقار ایله تواضع، خاتونلرک کوکللرینی جلب ایدچک شیدر.

خاتونه آچی سوز استعمال ایتماسون، قاطی طبیعتلی، قارانغو چهره لی، آچوچان، اورنسز کونچی، یوق بارنرسه لر حقنده تفتیش ایدوچی اولماسون. چونکه بو شیلر، خاتونک حرمتنی یبارمیه؛ آره یه دشمنلق دوشمیه، خانه نک نظامنی بوزمیه، باعث اولور.

ایسرتکچ ایچماسون، اوطوش اویناماسون، یالقاو وجبن (یوراکسز) اولماسون، یوق یومشلری بار ایدوب، خاتون وبالالرینی، تاشلاب یورماسون، خاتونی طرفندن کورلمش محبته، بیلممش کبی طورمای؛ بلکه کورکام معامله ده اولنسون.

خاتوننی، کیوم صالوم، آشامق وایچمک طوغروسنده عادتدن طش

Из фондов Российской Национальной библиотеки

شیلره واسرافلره عادتلندرمای، بلکه مصارفسز وینگل شیلره قناعت ایلمك اصولنی اوکرتسون. زیرا، زینت ایله لذت، ایسرتکچ ایچمك قبیلندن اولوب، مبتلا اولان کیمسه همیشه آرتدرمق غیرتنده اولور. ذاتا زمانمزده شایع اولان موده‌لرده بر ایسرتکچ در.

خاتون خلقی هر وقتده ایر خلقنه تابع اولدیغندن، خاتوننی تربیه ایلمیه قصد ایدن ایر، اك اوّل اوله‌رق کندی خلقنی تربیه ایلسون.

خاتون، اکرده ایرینك محبتنی آرزو ایدر ایسه، کندیسنك، الله تعالی یارادمش اولان مخلوقلر آره‌سنده اك کوزل بر مخلوق ایدکنی خاطرلب، هر وقتده پاك اولمیه عادت ایلسون. زیرا نجس خاتون کبی محبتسز کورلن کیمسه هیچ یوقدر. پاکلکه عادت ایتمیان خاتون، کندیسنك زوجنه کویا: «بنی سومه! زیرا سولمك شرافتندن بن محروم!» دیه سویلمکده‌در.

عقللی، راست سوزلی، طوغری، اطاعتلی، شفقتلی و آز سوزلی، تکلفسز، آز کلوچان، تواضع ووقارلی، قناعتلی، ديندار، اش یارادوچی، ایرلره خاص اشلردن برچیتده طوروچی، اولسون. ایری یوق وقتده یاکه چیت کیمسه‌لر دعوتنه واردیغنده عادی کیوملری ایله اولوب، ایری حضورنده، کوزل کیوملری ایله زینتلنوب یورسون. ذاتا جمال هم زینت، ایرلر محبتنی جلب ایتمك ایچون اولان سببلردر.

بو شیلر، جمله‌سی محبت سببلری اولوب، ایز ایله خاتون بونلره ملازمت ایتمه‌لیدر. بو دنیا، سبب عالمی اولدیغیچون بلکه بونلر اداء ایدلدکنده محبت هم وجوده کلور.

مقصد

١٤

ایر وظیفه‌سی

کرك کیم اولسه‌ده اولسون، کوزل معامله‌ده بولنمق شریعت اسلامیه‌نك برنچی قاعده‌لرندن اولمقده ایسه‌ده؛ کوزل معامله‌نك اك الزم اولان قسمی خاتون ایله اوله‌چق معامله‌در.

خاتونلر، اسلام نظرنده فوق العاده حرمتلی ذاتلر اولوب، خاتونلره رعایه‌اوزرنده اولان ایرلرده اك حرمتلی‌اولان ایرلردر. قرأن شریفی، خاتونلر ایله کوزل معاشرت ایتمك طوغروسنده آچق‌فرمان ایلمشدرکه، بن کورفرمانی یرینه‌کتورمك هر بر مسلمان ذمه‌سنه لازمدر.

اوشبونك ایچون هر بر مسلمان، خاتوننه ضرور اوله‌چق شیلری حاضرلمیه، خاتوننی هر بر آغرلقلردن، حالندن کلدکی‌قدر حمایت اینمیه، خاتوننه قارشو مرحمتلی‌اولمیه، بورچلیدر. بویله معامله‌ده اولان‌ایرك دنیاسی‌ده توزوك، آخرتی‌ده راحت‌اولور.

خاتونیله گوزل معامله‌اینمه‌کی، شرفلی‌بر وظیفه‌اعتقادایدن ذات، طاقتی‌یتشماز، یاکه‌شریعت وعقل‌طرفندن منع ایدلن‌شیلر ایله خاتوننی تکلیف‌اینماز. بلکه اك عزیز بالاسنه‌اولان‌شفقتی‌مرتبه‌سنده بر شفقت ایله، خاتوننی هر بر مشقتلردن صاقلار، بویله اولمق، عالی‌طبیعتلی ایرلره یاراشور بر وظیفه‌در.

خاتونلرمز، آتا وآنالرینك عزیز بالالری، وکوزلرینك‌قاره لری‌اولدقلری‌حالده، آنلردن آیرلوب، بزلره یار؛ وکل‌اشارتلرمزه تابع‌اولمیه حاضرطوران، سوکلوقارنداشلرمزدر. بونلر، بردن‌عائله نظامنی‌حفظ ایلمك، وایکنچیدن‌محض‌بزلره یاراتمق‌قصدیله، تون‌اویقو

لرینی وکون راحتلرینی فدا ایدوب، بالالرینی قاراب اوسدرمکده‌لر، حتی که شریعت تکلیفی ایتمیان کوب خدمتلری، اوزلرینک غیرتلرینه مجبور اوله‌رق، اجرا ایتمکده‌لردر.

ایمدی، بونلرک بوکبی ایزگولکلرندن کوز یوموب، کورکام مکافات ایده‌چك اورنده اوصال معامله ایدر اولسه‌ق، ایرلره وانسانلره مناسب دکل قباحتلرك اك الوغنی ایلمش اولورز.

بو سوزلردن مقصد ایسه، خاتونلری دشاوسز آت مثالنده اوز ماللرنچه یبارمیه، وهرنه ایدرلر ایسه سیرچی اولوب طورمیه دعوت ایتمك اولمای؛ بلکه عقل وشریعت مساعده ایتدکی روشچه کوزل معامله‌ده اولنمق تیوش ایدکنی بیان ایلمکدر.

خاتون ایله اوله‌چق معامله، افراط وتفریط اوزرنده اولمای، بلکه عدالت اوزرنده اولمیه تیوشلیدر. تربیه‌لی ایر، خاتوننه قارشو حرمتلی معامله‌ده اولدیغی کبی، کندی وقارینی هم حفظ ایدر. یعنی کندیسی حرمت ایدر، وکندیسنی حرمت ایتدره بیلور.

اشلرنده آکا مشورت ایدوب، قایو بر طرفه اولسون کیتدکنده — رخصت صورمق قصدیله دکل، بلکه بیلدرمك نیتیله — واره‌چق اورندن خبر ویرمك لازم اولور، تاکه کیساکدن بر ر حادثه واقع اولسه، خبر ویرمك طوغروسنده، خاتون عاجز بر حالده اولنماسون. ایرینك مشورت وبیلدرمکنه عادت ایدن خاتون، ایرینك سودکنه امین اولور، وبونك ثمره‌سی اوله‌رق کندیسی هم دائم صداقت اوزرنده اولور.

خاتونلر، قرلرده یورمکده اولان حیوانلر کبی عقلسز ومشورته لائق دکل ظن اولنماسون! بعض خاتونلر اولنورکه، اگرده عقللری میزانه صالنور ایسه یوزلر ایله ایرلرك عقللرینه غالب کلور.

« اگرده حضرت ابو الصدیق رضی الله عنه جنابلرینك اوغللری، قزلری مالك اولان عقل کبی بر عقله مالك اوله ایدیلر، حضرت فاروق

Из фондов Российской Национальной библиотеки

جنابلرينه، خلافت كوچالك ايله كلمش اولوردى» سوزى مشهور دكلميدر؟..
ومع ذلك، اگرده خاتون طرفندن ويرلمش فكر، صواب كورلماز ايسه، مناسب دليلنى كتوروب، طوغرى دكل ايدكنى اثبات ايلمك ايره لازم اولور. بو سايه‌ده بردن مشورت ايدلمك شرفنه نائل اولديغندن، وايكنجيدن بوزوق فكرى تصحيح اولنديغندن، خاتون، ايكى تورلى فائده كورمش اولور.

زوجينك شفقت قناطى آستونده اولديغنى بيلن خاتون، هربر درست فكرينى زوجى حقنده صرف ايدر، دائم آنك رضالقنى استحصال اينمك يولنده اجتهاد ايلر، آتا وآناسندن وجمله قارنداشلرندن آرتق آنى سور، وآنك عقل ايله بركلمش شفقتنه حيران قالور، حاضر وغائب اولديغنده آنك خدمتنى جاننه غنيمت بيلور، حتى مقبول بر دعاسى اوله‌چغنى بيلمش فرض اولنسه، ايرى ايچون آنى هم فدا ايدر. دنياده بوندن زياده راحت اولورمى؟! ..

خاتونلر، كنديلرى استعمال ايتدكلرنده، ياكه آنلرك نظارتلرنده اولديغى حالده كوب وقت، خانه ايچنده اولان چينياق، تاش وپيالا اصاوت وغير اسبابلر، اوالورلر. بويله حال اولديغنده ايرلرك وظيفه‌لرى قچقرمق اوروشمق اولماى، بلكه الوغ ضرر اولماديغنده بيلممش اولوب طور مقدر. ناكاه خاتون كنديسى كلوبده: «بويله قصورلغم اولدى» دييور ايسه، ياكه قيمتلى شيلره قضا اولورسه، بووقتده هم: «جانم الله تعالى بوندن الوغ قضالردن حفظ ايتسون، باشمز سلامت اولسه مال تابلنور؛ ومع ذلك بوندن صوك اعتبار اوزرنده اولمليسن» ديمك كبى سوزلر ايله نصيحت صورتنده تنبيه ايلمك تيوش اولور.

بويله عادتلرى اولان ايرلرك، خاتونلرى حضورنده حرمتلرى آرتور ومرتبه‌لرى بلند اولور. واقعا خاتونلر، ايرلرك قينامقلرندن دكل عفولرندن، سوكولرندن دكل وقارلى نصيحتلرندن قورقورلر.

لکن بویله قورقولری، قویلرك بوریلردن قورقولری قبیلندن دشمنلق قورقوی اولمای، بلکه محبت وحیاء ایله قاتوش اولان قورقو اولور.

ایر اولان کیمسه، صحبت وقتلرنده، وفراغت زمانلرنده، کندیسنك نه شیلری سووب ونه شیلردن نفرت ایتدکی، زمانك عمومی عادتی نه یولده ایدکی، وبالالری نه یولده تربیه ایلمك لازم کلهچکی حقنده، اوشنداق دوستلر وبیاشلر هم دشمنلرك احوالنی بیان ایلمك، ودنیا طورمشنده کرك اولان عرف وعادتلری بیلدرمك حقنده، ارشاد ایلمك تیوشلیدر.

بویله ایتمك خاتونلرك یالکلشمقلرندن صاقلانمیه سبب اولور. لکن اونودمق وخطا اشلمکدن آدم اوغلی خلاص اوله آلمادیغندن، ایرلر کبی خاتونلر هم خطا اشلرده بولنورلر. بویله خطا القلر اگرده شریعته خلاف اولمازایسه، یوقاروده دیدکمزچه عفو ایدلمیه لائق اولور. اگرده خاتون، شریعت رضا اولمیهچق یالکلش اش کوسترمش ایسه هم ده بونی قصدا اشلمش ایسه، اووقتده مساهله ایتمك البته جائز اولماز. بوصورتده ایر، مذکور عملك عیب ایدکنی خاتونه گوزل آکلادر، اگرده بوندن فائده اولمازسه، خاتونك ولیلرینه اعلام ایدر وآنلردن یاردم استر. لکن سوکمك، صوقمق، وکوچلی ذاتلره شکایت ایلمکدن اجتناب ایلمك علوهمتدر.

روایتلره کوره اصحاب کرامدن بریسی، خاتونندن شکایت ایلمك اولوب، وقتك خلیفهسی اولان عمر الفاروق رضی الله عنه حضرتلرینه وارمشیدی، لکن خلیفهنك خاتونی، خلیفهیه جواب قایتاردیغنی ایشدوب کیرو دوندی. هرنه ایسه بوذاتی خلیفه حضرتلری کوروب قالدیغندن چاغرتوب کیرو قایتاردی ونیچون کرمازدن کیرو قایتوب کیتدکنی صوردی. صحابهده: «یا امیر المؤمنین! خاتونم آچی سوزلی اولدیغندن، حضرتکزه شکایت ایلمك قصدیله کلمشیدم، لکن خاتونکز

طرفندن جواب قایتارلدیغنی آکلاب، بوقایغودن خلیفه کندیسی هم خلاص دکل ایمش، دیه کیرودونوب کیتمکده ایدم» دیدی. بوکا قارشو خلیفه حضرتلری: «ای قرنداش! خاتونلرمز، خانه‌لرمزی یووب سبوررلر، کیوم تکوب اوستمزه کیدررلر، آشامیه و ایچمیه حاضرلرلر، کرلرمزی یوارلر، بالالرمزی تربیه ایدوب اوسدررلر، قایغولی ساعتلرمزده کوکلمزه تسلیه ویررلر، بزم اوستلرمزده بونلرك الوغ منتلری واردر. ایمدی کندیمزه دینمزه ضرر کتورماز روشده آدمچیلك ایله بعض وقت حرمتمزده قصورلق ایدرلر ایسه، هیچ عفو اولنمازلرمی؟ . .» دیمشدر. صحابه‌ده خانه‌سنه کلوب اوشبو ماجرایی تماما خاتوننه سویلمش، خاتونی‌ده بوندن عبرت آلوب. عمر وارنچه زوجنه اطاعت ایلمك اولوب، عهد ایلمشدر.

خاتونلر، ایرلری طرفندن هر وقت حرمت کورمیه مستحقلر ایسه‌ده، حمل وقتلرنده ویاش بالالری اولدیغنده دخی زیاده حرمت کورمیه لائق اولورلر. بوکونلر، خاتونلر ایچون مشقتلی و آغر کونلردر.

خاتونلر، الك آغر بلالره – اگرده ایرلرینك صداقتلرینه طوغری کلمش اولسه‌لر – صبر ایدرلر ایسه‌ده، کندی حقلرینك تاپتالمه‌سنه اصلا رضا اولمازلر. بلکه بونی الوغ مسخره‌لك حساب ایدوب هیچ وجه ایله تحمل ایده آلمازلر. واقعا بو عادتلرنده خاتونلر حقلیلردر. اوشبونك ایچون خاتونینك حقنی ضائع ایتمای، شریعت دائره‌سنده صاقلامق ایرنك وظیفه‌سندندر.

خاتونلر حقی یرنده صاقلانور ایسه، عائله شرافتی محفوظ و خاتونی‌ده شاد هم سلامت اولور. «خاتونینك عفیفه اولمه‌سنی استیان ایر، الك مقدم کندیسی عفیف اولسون!» مقالی غایت درست وطوغریدر.

بو اورنده یازلمش شیلر، ایرلر اوستونده، هیچ مساهله‌سی جائز دکل

Из фондов Российской национальной библиотеки

وظیفه‌لر اولوب، اجراسی لازم اولور. وظیفه‌سی نه ایدکنی بیلوب، یاکه بیلمای، اصلا مفید اولماز ایسه، او کیمسه‌یه ایر دیمك جائز اولماز. واقعا مسکاو فابریکاندلرندن نسیه‌یه آلمش شیلری سایه‌سنده، فحش خانه لرده، سراخانه‌لرده عمر اوزدروچی، اوطوش اویناب بایلق وقیمتلی عمرینی تلف ایدوچی کیمسه‌نك عائله باشلغی اولمه‌سندن توزان قدر اولسون فائده کورلماز. کاشکی فائده کورلمادکی ایله قالسه ایدی، بلکه نهایتسز درجه‌ده ضرر کورلور. عائله باشلغنده اولان یاشرون واشکاره سفاهتلر، جمله‌سی بالالره وخلفلره میراث قالور. بونك نه قدر بیوك بدبختلك ایدکنی هر کیم اوز عقلی ایله بیلسه کرك.

مقصل

١٥

طلاق و مفارقت

ازدواج، ایر ایله خاتونك برلکده عائله تشکیل ایدوب، برلکده یاشامق، وبرلکده بالالر یتشدرمك ایچون اوز آره‌لرنده ایلمش عهد واتفاقلرندن عبارت اولوب، طلاق ومفارقت ایسه، اوشبو اتفاقی بوزمق وعهدی باطل ایلمك اولور.

عائله تشکیل ایدوب، قلب وقالب ایله، ایر ایله خاتون برلکده یاشامقلری ایچون اك برنچی شرط، طبیعتلرنده برلك اولمه‌سی لازمدر. زیرا ازدواج بر ایکی کونلك سفر رفیقی اولمای، بلکه عمرلك بر برینه رفیق اولدقلرندن، طبیعتلرنده برلك اولمادیغنده، برابر یاشامق ممکن اولماز.

عمر بارنچه بر برینه کینه وحسد اوزرنده طورمق، وبوکا صبر

ایدوب هم توزمک، دنیاده ممکن اولەچق شی دکلدر. زیرا بویله معیشت، زندانده حبس ایدلمیه نسبتله هم آغر بر معیشتدر.

اوشبو سببدن، اکرده عائله اتحادینه سبب اولان زوجان آرەسنده الفت اولماز وایرایله خاتونده کندیلری الفت پیدا ایتمک ایچون جمله اجتهادلرینی صرف ایدوبده، بوشیٔ میدانه کلمازایسه، بووقتده بربرندن مفارقت ایدلمک حقنده شریعت طرفندن رخصت ویرلمشدر.

واقعا بربرینه ضد اولدقلری حالده، کوچلی بر عذاب ایچنده اوطرمقدن، بخشیلق وشریعت یولی اوزرنده مفارقت ایدوبده، هر بری کندی بختلرینی تجربه ایتمک مناسب ایدکی شبهەسزدر.

طلاق ومفارقت انسانلر آرەسنده طبیعی براش اولوب، هرقوم وهرملتده کورلمکدەدر. فقط بعض ملتلر مشروع صورتدن باشقه صورتله مفارقت ایتدکلری حالده، اسلام شریعتی بونی مشروع وبرقدر قاعدەلر اوزرنده نظام ایلمشدر.

بعض وقت اولورکه، ایرایله خاتوندن برسی بوزوق یولە کروب یمان اسمی چقار، کندیسندن هرکیم نفرت ایتمیه باشلار، وبوسببدن بتون نسل وبتون قبیلەسی مسخرەلکه دوشەچك اولور، بویله بلایه دوشدکده یاکه دوشەچکی معلوم اولدیغنده، مفارقت ایتمکله کندی شرافتنی صاقلامق، ایکنچی طرفه ممکن اولور. بوشیلر، طلاق مشروع اولمەسنده کورلن فائدەلردر.

لکن اسلام شریعتی هر نه قدر طلاقی نظام ایلمش ایسەده، یالکز ضرورتی دفع ایلمك ایچون جائز کورمشدر. یوقسه ادب واخلاق جهتنچه نظر اولندیغنده طلاق جناب الله مبغوض بر عمل ایدکی احادیث نبویه شهادتیله ثابتدر.

طلاق ایدلمش خاتون ـ قایتوب کرەچك انصافلی بر یاقن قارنداشی اولمادیغنده، صوراشوب قارن طویدرمیه ویاکه هرتورلی

آدملر ایله کورشوب سویلشوب یورمیه وصوکره‌ده بر سفاهت خانه‌ده کون اوزدرمیه مجبور اولور.

اوشبونك ایچون طلاق سببندن یا دیلنچی کوبایور، یاکه فاحشه آرتور. بونلرك هر بری، ملتمز ایچون طاعون وخالیر میقروبلرندن زهرلی میقروبلر ایدکی معلومدر.

طلاق ایدلمش خاتوندن بالا طوغمش ایسه، اش دخی مشکللشور. چونکه آیورلمش خاتونك بالالری آتاو آنالری سلامت اولدقلری حالده، یتیم اوله‌رق عمر کیچررلر. بلکه کوب وقت اولورکه وفات اولان خاتوندن قالمش بالالری، آنلر اوستنه کلمش آنا، مرحمت ایله تربیه ایتدکی حالده، آیورولوب کیتمش خاتونك بالالرینه دشمن نظریله باقار.

اوشبو سببدن بویله بالالر، هیچ کیمدن درست تربیه آلمای، وفضیلت اوکرنه بیلمای؛ ایکی جامع آره‌سنده اولان بینماز کبی تمام اخلاقسز آدملر اوله‌رق یتشورلر. بو شیلر طلاقده اولان ضررلردندر.

بعض کیمسه‌لر کورلورکه، خاتونلر ایله معامله ایتمکده شریعت حکمنه کوره معاذ الله ایرلر هیچ مسئول دکل، ظن ایدرلر. بونلر فکرینه کوره ایر، اوزینك خاتوننی استرسه سوسن وبرلکده طورسون، استرسه قیناسون وآیوروب قووب یبارسون، خاتونك هیچ اختیاری اولمای، آدم قولنده اولان جانسز تاپاق منزلنده اولور ایمش! . . . . .

بویله بر اعتقاد بزم خلقمز خصوصا عواملر آره‌سنده شو قدر مشهوردرکه، حتی اوستنده اولان کوب فرضلرنی بیلمادکی حالده، بونلری سویلمیه بیلور.

. بونك کبی بوزوق فکرلرك واصلسز سوزلرك، خلقمز آره‌سنه سرعت عجیبه ایله نشر اولنمه‌سی، آنلره شریعت حکملرینی آچق ایدوب آکلادوچی وذهنلرینی نورلاندرچق، اخلاقلرینی اصلاح ایدچك یولده وعظ ایدوچی آزلغندندر. شو سببدن بزم آره‌مزده عائله احوالی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

عجیب صورتده بوزولمشدر.

بر خاتوننی یخشی تربیه‌لب آسرامیه اقتداری اولمادیغی حالده ایکنچی حتی اوچونچی خاتون آلوچی؛ فرشته کبی خاتونی اولدیغی حالده فاحشه‌لر آره‌سنده عمر ضائع ایدوچی؛ یاش بالاسنی آربه ایله تارتوب یوروب اوراق اوروچی خاتوننی قزل قانلره باطروب قیناوچی؛ چاباطه باوینی چیشمیه یتشه آلمادیغنه قزوب، بالالرینك آنالارینی آیوروب یباروچی؛ قبرینی قازه‌ق تیوش اولدیغی بر یاشنده، صبیلق چاغندن آیرلمیان قزلری نکاح ایدوچی؛ جزئی ماللری بولمك حقنده طوغمه‌لری ایله ابدی دشمن اولوچی؛ بزم آره‌مزده حسابسزدر. بوندن باشقه بتون قریه‌لر و شهرلر یتیم بالالر و فقیر دیلانچیلر ایله طولمه‌سی، جمله‌سی عائله‌لرمز بوزوقلغندندر. بو فنالغمزی اصلاح ایچون جناب الله بزاره حسیاتلی، حمیتلی، درایتلی، احوال عالمدن خبردار، چن اسلام شریعتنی بیلوچی و سوزندن زیاده، کندیسی عمل ایدوچی عالملر احسان ایلسون! ...

اسلام شریعتی، قللردن عفو اینمك، مؤمنلر ایله قارنداشچه طورمق، عموما آدم بالالریله کوزل معاشرت اینمك، حتی که حیوانلره رحیملی اولمق ایله بیوررده، اك صاف کوکللی، واك مرحمتلی اولان خاتونلر حقنده؛ یرتقچلره ایدلمیه‌چك قدر؛ مرحمتسزلکی تجویز ایدر ایمش! ... بو اوله‌چق شیمیدر؟! ....

«خاتوننی سومیورم، شونك ایچون طلاق ایامك فکرنده‌یم» دیان کیمسه‌یه، حضرت عمر رضی الله عنه حضرتلری: «سومازایسه‌ك عهده وفا و رعایه یوقمیدر، یوقسه دنیاده اولان خانه‌لر محبت ایله طولمشمیدر؟!» دیه زجر ایلمشیدی (*).

(*) کتاب البیان والتبیین للامام الجاحظ رحمه الله. ج ۱، ص ۱۸۳

Из фондов Российской национальной библиотеки

بو طوغروده حديث كتابلری تيكشرلور اواسه، خاتونلری رعاية ايلمك وآنلره دائم شفقت ومرحمت اوزرنده اولمق ايله بيورامش حديث شريفلر صانسز اولور.

مقصد

١٦

تعدد زوجات

تعدد زوجات، بر ايرننك، برسی اوستنه ايكنچيسی اوله‌رق برنيچه خاتون آلمسی، ديمكدر. ازدواجدن مقصد ايسه برلكده ياشامق وبرلكده عائله تشكيل ايتمك اولديغندن، بر وقتده برنيچه خاتونلر ايله برلكده عائله تشكيل ايلمك، ممكن اولماز. زيرا عائله تشكيل ايتمك محبته باغلی اولديغندن، بر وقتده برنيچه خاتونلردن بردن باشقه‌سنی سومك ممكن اولماز، سومادكی تقديرده عائله هم تشكيل ايدلماز.

بو، طوغری بر حكم اولسه كرك. چونكه برنيچه خاتونلر، بر وقتده بر ايرنكاحنده جيولدقلری وقتده، بربرينه طبيعی اوله‌رق برنچی درجه‌ده دشمن اولولر. ايمدی بونلردن تشكيل ايدلن عائله‌يه، عائله ديمكدن ايسه، موضع محاربه ديمك مناسب اولور.

لكن، خاتونلرك خسته‌لكه مبتلا اولمقلری وياكه بالا طوغدرمای قالمقلری‌ده نادر دكلدر. بوندن باشقه آنلرك بعض عذرلی كونلری هم اولمقده‌در. ايمدی، طبيعی حاجتلری اوتامك وياكه نسل وقبيله قالدرمق ايچون، خاتون آلمش كيمسه‌لر، ياكه حاجتلرينی سفاهت طريقنچه اوتاميه، وياكه نكاحدن قصد ايلمش مقصودندن محروم قالميه مجبور اولورلر.

اوشبو سببلر ایچون، شریعت اسلامیه، تعدد ازواج حقنده رخصت ویرمشدر. لکن بویله رخصت هر کیمه وهر وقتده اولمای، بلکه رعایه‌سی پك آغر اولان شرطاره باغلانمشدر.

الحاصل شریعت اسلامیه، ادب ودیانت جهتنچه تعدد زوجاتدن منع ایتدکی حالده، نظام جهتنچه، ضرورت ماده‌سی اولمق شرطیله بردن دورده قدر جمع ایتمیه رخصت ایتمشدر.

سیر کتابلرندن معلوم اولدیغنه کوره: کچن شریعتلرك اکثرنده خاتون آلمق طوغروسنده معلوم برصان اولمادیغی حالده، شریعت اسلامیه، بوچیکسز اولان تعددی دورده قدر کمتمش؛ ناکاه آره‌لرنده عدالت ایدلماز خوفی اولورسه، او وقتده یالکز برعدد ایله کفایه ایلمك ایله بیورمشدر.

عدالت، یرنده تعریفی ایدلدکنه کوره؛ بزم ظن ایتدکمز قدر ینکل برشیء دکلدر. بناء علیه بویله براقتداره مالك اولمادیغی حالده، خاتون اوستنه خاتون آلمش کیمسه، خاتونلره ظلم ایلمش اولور. اك طوغریسی‌ده کوب خاتون آلدیغی تقدیرده عدالت ایده آلماز خوفی اولمیان کیمسه، خوفی اولمادیغندن خوف ایتمه‌لیدر.

عدالت اوزرنده تربیه ایتمك اقتدارندن محروم کیمسه‌لرك، خاتون اوستنه خاتون آلمقلرندن، خاتونلری وخاتونلرینك بالالری، اوشنداق نسل وقبیله‌لری آره‌سنده آچو، کینه، حسد، دعوی، خصومت، الفتسزلك، ناموسسزلق، بالا تربیه‌سنده اعتبارسزلق، کبی فساد اخلاق شائع اولدیغی تجربه ایله معلوم اولمشدر. بوشیلر، مدنیت اسلامیه وملتمزك کوندن کون توبان کیتمه‌سنه خدمت ایدن قوتلی سببلر دندر.

بناء علیه قلملری اثرلی کاتبلر؛ سوزلری لذتلی خطیبلر؛ بو طوغروده، اللرندن کلدکی قدر غیرت ایدرلر ایسه، ملت ایچون

هیچ اونودلمازلق خدمت ایلمش اولورلر.

تعدد زوجات حقنده سوز سویلنلدکده، بعض بیوك عالملرمزدن: «شریعت بویله بیورر!» دیه ایشدر ایدم. فقط بو رساله‌یی یازدیغم وقتده، کندیسنی مجارلی دیه تقدیم ایدن بر فاضل دوستمز، صحبت اثناسنده، ترکیچه اوله‌رق: «بزم اوروپالولر، حقیقی اسلامیت ایله هنوز آشنا اوله‌میورلر. زیرا ظن ایدرلرکه اسلامیت تعدد زوجات ایله بیورر، حالبوکه بو فکر طوغری دکلدر، چونکه اسلامیت بونکله بیورمیور، یالکز مساعده ایدییور!» دیدی. «بیورر» ایله «مساعده ایدییور» آره‌سنده اولان فرق غایت بیوکدر.

سلطان الأنبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك هم بر وقتده برنیچه خاتونی اولدیغی معلومدر. لکن آنلرك کوب خاتون آلمقلرینه اولان سببلر - بزم ظنمزه کوره - هرکسده تابلماز.

جناب رسالتپناه، شریعت حکملرینی اوز عمرنده تماما تبلیغ ایتمیه مأمور اولنمشیدی. حالبوکه بو حکملرك بعضیلری صرف خاتونلره عائد، هم‌ده طوغریدن طوغری‌یه ایرلر حضورنده تعلیم ایلمك، حیانی موجب اوله‌چق ایدی. اوزمانده مطبعه‌لر اولنمادیغندن کتابلر نشر اولنماز، حتی‌که یازمه نسخه‌لرده استعمال ایدلماز، بلکه تعلیم وتعلم یوزبه یوز اولنور ایدی. خاتونلرك کندی کرکلرینی تفصیلا تعلیم ایتمك، هم‌ده، آنلر واسطه‌سیله حتی‌که امتك باشقه کرکلرینی تبلیغ ایتمك قولای اولدیغندن (چونکه آنلر هروقت حضور شریفلرنده اولنورلر ایدی) نکاحلرنده کوب خاتون اولنمه‌سی، نشر شریعت یولنده الوغ فائده کتورمشدر.

یوقسه بونك سببی معاذ الله نفسانیت دکلدر. بویله فکر ایتمیه نه کبی یول اولورکه، حضرت عائشه رضی الله تعالی عنهادن باشقه‌لری جمله‌سی ثیبه‌لر، هم کوبلری قارتلق درجه‌سنه یتدکلرنده تزوج

اولنمشلر ایدی.

بوندن باشقه «ام المؤمنین» اولمق اصحاب کرام وعربلر آره‌سنده هرکیم طرفندن غبطه ایدلنه‌چك الوغ بر درجه اولوب، بوکا نائل اوله‌چق ذات، مسرتلره غرق اولور ایدی. «امهات المؤمنین» حضرتلرینك اکثری فقط بویله شرافتی حائز اولمق ایچون نکاح ایدلنوب، بعضیلریله حتی خلوت‌ده اولمامشدر.

کندی سعادتلریچون وکامل ممنون اوله‌رق یاشادقلرندن حتی جناب رسالتپناه صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه بونلر آره‌سنده قسم‌ده واجب دکل ایدکی مرویدر (*).

«امهات المؤمنین»ك اکثری محاربه‌لرده ویاکه حبشه اولان هجرتلرده ایرلری ترك حیات ایتمکله طول قالمش وعربلر آره‌سنده شریف نسبلی اولمقله شهرت بولمش خاتونلر اولوب، بونلرك خاطرلرینی تطیب ایلمك وحسرتلرینه تسلیه ویرمك تیوشلی ایدی. بونلر قاشنده «ام المؤمنین» اولمق قدر بیوك منصب ومرتبه‌لرینه لائق تسلیه هیچ اولنمادیغندن واولنمیه‌چغندن، مذکور منصبله مشرف اولمشلردر. حالبوکه اهل اسلام ضعیف وآز وقتلرنده، عربلرك معتبر، لکن اهل اسلامه خصم اولان قبیله‌لردن اولان خاتونلرك «امهات المؤمنین» زمره‌سنه کرمك سببندن اسلامه دوست بلکه مسلمان اولمشلردر.

بونلردن آکلاشلدیغنه کوره فخر عالم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك خاتونلرینك برنیچه عدد اولمه‌سی سیاسی سببلره مبنی ایدی.

هرنه قدر مقصددن برقدر چقدق ایسه‌ده، بوجمله‌لری یازمیه

(*) فتح القدیر لابن الهمام رحمه‌الله. ج ۲، ص ۵۱۹ وشرح بلوغ المرام. ج ۲، ص ۱۳۱.

مجبور اولدق. زیرا تعدد زوجات خصوصنده سوز اولدیغنده، زوجات طاهرات بابندن سویلمك هم عادت حکمنه کرمشدر.

تعدد زوجه هر قوم و هر ملتده غیر مشروع صورتده وارلغی انکار ایدلماز. فقط اسلام شریعتی، ضرورت سببندن، نظام جهتنچه بو حاله مساعده ایلمشدر. یعنی بالاسی اولماز، یاکه خاتونی خسته و یاکه سفاهته مبتلا اوله‌چق و بونك کبی ضرورتلر اولدیغنده، تعدد زوجه مشروعدر.

فقط بویله بر ضرورت اولمازسه، و یاکه عدالت اوزرنده معامله ایلمك حقنده خوف ایدرسه، بو تقدیرده بردن آرتق خاتون آلمیه قرآن شریفك رخصتی وارمیدر؟! . . . هر نه قدر بیوك بر اجتهاد اوزرنده بو مسئله‌یی اوزون وقت تفتیش ایتدك ایسه‌ده، بو سوأله ویرله‌چك جوابی هنوز تحصیل ایده آلمادق.

لکن اخلاق جهتنچه تعدد زوجات اسلام شریعتنده هم ممنوع ایدکنده شبهه یوقدر. زیرا بوشی عائله ایچنده دائم نزاع و دعوی قالقمیه، جناب الله، ایر ایله خاتون آره‌سنه تعیین ایدن حقلرك ضائع اولمه‌سینه، آتا ایله بالالر و طوغمه قارنداشلر آره‌سنه محبتسزلك دوشمیه سبب اولور، و بوندن ایسه عائله احوالی تمام بوزلور. بو یوزدن ملتمز باشنه کله‌چك ضرر حسابسزدر.

مقصد

١٧

آتا و آنا وظیفه‌سی

بیوك حقلرك بیوکی، آتا و آنا اوستونده اولان بالا حقیدر. بالا حقی ایچون آتا و آنا و یاکه بونلر یرنده اولان ولیلر، دنیاده مسؤل اولورلر

وآخرتده هم جناب اللهه جواب ویررلر. بناءً علیه بو حقلری بیلمك، وحاجت وقتنده کمال دقت اوزرنده اداء ایلمك فرض اولسه کرك.

اوگر دلمیان آت، نه آربه تارتابیلمدکی ونه صابان یورته آلمادیغی کبی، تربیه ویرلمیان بالاده، هیچ براشه یارامز. انسان، تربیه ویرلور ایسه انسان اولوب، تربیه ویرلمادکی تقدیرده وحشی حیوان دن توبان درجه ده برجانوار اولور قالور.

بالا، بالا وقتده هر تورلی تربیه یه قابل اولدیغندن، بو وقتی الوغ برغنیمتدر. شو سببدن تربیه سی حقنده مساهله ایلمك شویله طورسون، بلکه کامل دقت اوزرنده اجتهاد ایلمك تیوشدر.

بالا، هیچ اورلق ساچممش یر، یاکه هیچ برنقش یازلممش اولان آق کاغذ اولوب، نه کبی اورلق ساچلنور سه شو کبی ایکن ویرر ونه شیء یازلنور ایسه آنی اوقولنور.

بالا، اگرده گوزل تربیه ویرلور اولسه، ایزکی، دنیا وآخرتده مسعود اولور، هر براشلمش یخشی اشلرندن، تربیه ایدوچیلر وحالنی کوزادوچیاره گوزل الوشلر چقار. اگرده بونك خلافنچه اوله رق، بوزوق تربیه ویرلور اولسه، یاکه حیوانلر مثالنده مهمل قالدرلور ایسه، بیچاره بالاده هلاك اولور، کناهسی ده ولیلر اوستنه کلور.

بالا تربیه سی - تربیه علماسی سوزینه کوره - الکیاش چاغندن باشلانوب، ابتدا حسن وقبح (یخشی ویمان) شیلر بیلدرلور، خصوصاً نظافت وپاکلکه عادت ایتدرلور، هر اش وعادتلرینی قاعده یه قویلنور، عقللری ایرشدکچه طبیعی شیلره ذهنلرینی تارتلنور مثلا بناءلر، یوللر، طاغ وطاشلر، چیشمه ویلغه‌لر، کوك، یر، قویاش، آی، ییل، قار، بوران، یغمور کبی شیلر حقنده قسقه قسقه اولسه ده معلومات بیان ایدلنور.

بوندن صوکره قرآن شریف وحدیث جلیلدن ینکل هم قسقه اولانلرینك معنالرینی آکلادلنور، بیوك عالملر ومشهور فیلسوفلرك مقاللری

ИЗ ФОНДОВ РОССИЙСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ

سویلنلنور، وعلم تاریخک خصوصا اسلام تاریخینک اک مهم ماده‌لرندن خبردار ایدلنور، عبرتی مشتمل اولان حکایتلر وتمثیللر سویلاب، اوزلرندن محاکمه ایتدرلور.

صوگره، لازم اولان اعتقادلری ـ خاص سلف واصحاب کرام اعتقادی اولمق شرطیله ـ آچق آکلادلنور، فرض، واجب، حرام، کبی اسلام حکملری بیلدرلور.

دین، انسانلرک خلقلرینی گوزللندرمیه، دنیا وآخرتلرنده بختلو اولمه‌لرینه کوچلی برسبب اولدیغندن، وقتی کلدکی صوگنده مساهله‌سی جائز اولماز.

دین اصولی، آکلادلنوب بیلدرلدکندن صوک، بالا، نه کبی مکتبه ویرلورایسه‌ده انشاالله یولندن آداشماز.

دین تربیه‌سی ویرلدکنده اک مهم اولان شیء بالالره ینکل آکلاتمقدر. مثلا آشامقده اولان رزقلرمز، طوتاش آغوب طورمقده اولان صولر، هر تورلی حیوانلر وجمله انسانلر، جناب اللهک مخلوقلری ایدکنی، وآنکده غایت قدرتلی، ومرحمتلی خالق ایدکینه توشندرمک، وبوندن صوکلرینی دخی تدریجله اوگرتمک لازم اولور.

بالالرک ذهنلرینی قسوب غیرتلرینی آزالتمقده اولان شیء، بیلمدکلرینی اوقوه‌تی، هیچ آکلامادقلرینی حفظ ایتمکدر. اگرده بو طریق اوزرنده بالایه دین تربیه‌سی ویرلورایسه، دیندن هیچ الوش آله‌المادیغندن باشقه، دیندن محبتی ـ معاذالله ـ صوونور.

اوشبوندن ظاهر اولدیغنه کوره آتا وآنالرک، اک ابتداء اوله‌رق ایمان شرطلری دیه اخرینه قدر «کلمة طیبة» نی حفظ ایتدرمکلری وهفتیک شریفی ایجکدوب اوقوتمقلری، تربیه اصولنه خلافدر.

بالالره ویره‌چک تربیه‌نک اک کرکلوسی، آنلری گوزل عادتلره اوگرتمک وبو عادتلری حتی اختیارسز اشلمیه مجبور اوله‌چق کبی بر

حاله کتورمکدر.

کوزل عادتلر: پاکلك، اویقودن ایرته طورمق، هر عملی بر قاعدەیه بناء ایلمك، تننی ممکن قدر خستەلك سببلرندن حفظ ایتمك، آت اوستونده یوری بیلمك، صوده یوزه بیلمك، یازولری کورکام ودرست یازمق، سوز سویلدکده ادب ایله سویلمك، صحبت ومجلس ادبلرینی یرینه کتورمك، راست سوزلی اولمق، وقتنده نمازلری اوقومق، حب وطن، حب ملت، خدمت، غیرت، فداکارلق، حب عمل، کبی فضیلتلردر.

بالالری کوزل تربیه ایتمکده اك مهم اولان شرط، تربیه ایدوچی آتا وآنانك ویاکه بونلر وظیفەسنی ایدن ولیلرك کندیلری تربیەلی اولمقدر. اکرده ویرەچك تربیەلر ایله کندیلری خلقلا نمازلر ایسه، عمر وارنچه تربیه ایلمك صددنده اولسونلر، بر فائده کورلماز.

بالالری، راستلق اوزرنده تربیه ایتمك. آنلرك راست سوزلی وهر اشلرنده طوغریلق اوزرنده اولمقلرینه، ویالان سوزلر ایله تربیه ایلمك آنلرك یالانچی اولمقلرینه، وآنلره قهر دعاء ایتمك بختسز اولمقلرینه، تربیه ایتمکده اولان ایکی کیمسەنك بربرینه خلاف روشچه تربیه ایدولری، بالانك آدملکدن چقوینه باعث اولور.

بالالرك آنالری ایله کوزل ترکلك ایتمك، وآنی حرمتلو طوتمق، بالالره علو طبیعت ومعاشرت ادبلرینی اوکرتمکدر. آنالرینه بویله معامله ایدلدکنی کورمکده اولان بالالر، آتالرینی دخی آرتق سورلر، وکندیلری تأهل ایتدکنده بویله معاملەده اولنورلر.

هدیه ویرمکده بالالرینه تیکز ویرمك. بالالره عدالت درسی؛ وبرینه ویروبده «صاق اول طوغمەکه آیتمه!» دیمك آنلره حیله وخیانت اوکرتمکدر.

بالاسی حضورنده بالاسنه بیلدروب یالان سویلمك، آنلری یالان

Из фондов Российской национальной библиотеки

سویلمیه، و آنلر حضورنده قچقرمق، یوق شیلر ایچون اورمق، صوقمق،
آنلری خلقسزلق، جبر وظلمه اوکرتمکدر.

بالالرك بوزوق سوزلرینه قارشو کولوب طورمق، وتیوشسز
عمللرینی تحسین ایلمك، آنلری عارسزلقه، تربیه‌سز وبدبختلقه
اوکرتمکدر.

سبق اوقومقده اولان بالالره، بر کیمسه نظارتنده، کوزل اوینلر
اویناتمق، ذهن آچلمه‌سنه سبب اولور.

وقتی یتدکنده بالالری مکتبه یبارمك، حتی‌که یراق اورنلره
یبارمك، آتا وآنا ایچون لازم اولان وظیفه‌لردندر. یاش بالالری
یراق اورنلره یبارمك هر نه قدر کوچ کورلور ایسه‌ده، بو طوغروده
هم صبر هم غیرت ایتمه‌لی.

کوب کیمسه‌لر اولورکه کوزنورلری اولان یاش بالالرینی، چیت
کیمسه‌لر خدمتنه تابشروب قایتورلرده حمد اولسون بر اورون بولدم،
دیه شکر ایدرلر. ایمدی مکتب یولنه کوندرمش آتا وآنالر، بالالری
ایچون صبر ایتمازلر اولسه، بیوك بر کفران نعمت ایتمش اولورلر.

ایر بالالره نسبتله قز بالالر تربیه‌سنه دقت ایلمك، آتا ایله
آنانك اك شرفلی بورچلریدر. بونلرك تربیه‌سی حقنده صوك
دولتلر واك عزیز وقتلری فدا ایتمکدن کیرو طورمق، درست اولماز.

قز بالا، آز کونلر صوکنده، چیت کیمسه تصرفنه کیدر، بر
خانه‌یی اداره ایتمك وبر عائله‌یه آنا اولمق وظیفه‌سی کندیسنه امانت
ایدلور.

اکرده علوم اسلامیه‌دن خبری اولماز ایسه، بالالرینه آداب
اسلامیه‌یی نیچوك بیلدرر؟ اخلاق علمنی نه یول ایله اوکردر؟!...

ایر حقلرینی بیلماز ویاکه مذکور حقلری یرینه کتورمك لازم
بر شیء ایدکندن خبری اولماز ایسه، بلکه تقصیرلك ایدر، وبونك

Из фондов Российской национальной библиотеки

سببندن عائله خراب اولور.

خانه تدبیر ایلمك یولندن معلوماتسز اولور ایسه، آشامیه ایچمیه نیچوك حاضرلر؟ . . . كیوملرینی نه روشده كیوب تكار و یامار؟ . . .

بو دنیانك حالنده ثبات اولمادیغی ایچون خادم و خادمه‌لر اشلر دیه، بو شیلردن خبرسز و نصیبسز قالدرمق، آتا و آنانك الوغ غفلتلرندن اولور. زیرا بو كون میلیونیر خاتونی اولان ذات یارین بر آقچه‌یه محتاج اولمه‌سی ممكندر. اویله ده اولماسون، خادم و خادمه‌لردن اشلتمك ایچون دخی علمنه احتیاج واردر.

عادتدن طش زینتلنوب اورامله وتیوشسز اورنلره چقمقدن، بر اشسز تیك اوطورمقدن، جناب اللهك امر و نهیلری طوغروسنده مساهله ایتمكدن، قزلری تحذیر ایتمیه تیوشلیدر.

زیرا عائله باشلغی اوله‌چق خاتون دین و اخلاق طوغروسنده اعتبار-سز اولور ایسه، اداره‌سنده اولان عائله‌نك معاذالله دینه وداع ایده‌چكندن كوب مانع قالماز.

دیندن خبرسز ویاكه آز خبرلی اولان بر عائله ایچنه دیانتلی، تقوی، حیالی بر خاتون كلوب كرر ایسه، بتون عائله‌یی كندیسنه اسیر ایدر و گویا وحی كتورمش فرشته كبی بتون خانه اهلنی ارشاد ایده بیلور.

مقصد

١٨

اولندرمكده آتا و آنا وظیفه‌سی

ایرگه تابشرمق وقتی كلدكنده، قزبالاّیی، هرنه قدر مالسز وجاهسز اولور ایسه‌ده، دیانتلی، تقوا، گوزل تربیه آلمش كیمسه‌یه

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ویرمک ایچون سعی ایلمك، آتا و آنا وظیفه‌سیدر. جناب الله‌دن قورقوچی وخلقلردن حیا ایدوچی ذات، خاتوننی سور ایسه حرمت اوزرنده طوتار. اگرده معاذالله محبتی اولماز ایسه، جفایه صالماز.

مالنه یاکه مرتبه‌سنه کوز صالوب، بوزوق اعتقادلی، دینده اعتبارسز، کیمسه‌لره قیز ویرمك مناسب دکلدر. دنیامالی نه‌قدر کوب اولسه‌ده اولسون، ودنیا درجه‌سی نه‌قدر بیوك حساب ایدلسه‌ده ایدلسون، اخرت عالمنه نسبت ایدلی کنده، یوق حکمنده‌در.

تابعون کرام آره‌سنده برنچی استاذ اولان ابو محمد سعید بن المسیب حضرتلری، کریمهٔ محترمه‌لرینی، وقتك خلیفه‌سی اولان عبد الملك بن مروان، ولیعهدی اولان اوغلی ولید ایچون صوردیغنده رد ایدوب، اصحاب زمره‌سنده الك فقیر اولان برینه ایکی یاکه اوچ درهم مهر برابرینه تزویج ایلمشیدی (*).

بالالری اولندردکده، آتا و آنا ایچون، بالالری جبر ایلمك جائز اولمادیغی کبی، تمام اختیارلرینه صالوب، برچیتدن سیرچی اولوب طورمقده مناسب دکلدر.

تمام اختیارلرینه ویرلسه، یاشلك ایسرکلکی ومیلك هم کوچلی سلطان اولدیغی سببندن، احتمالکه یاکلشورلر، ویاکلش ایندکلرندن ده غافل قالورلر. وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق الوغ ندامتلره اوغرارلر.

حال بویله اوله‌چغندن، آتا و آنا اوزلرینك کامل سلطان اولدقلرینی، بالالرینی تزویج ایتمکده اختیارلی ایدکنی، اوغللرینه وقزلرینه سویلمك، وآنلرنك نیت ایتدکلری شیده اولان خوفلرنی بیان ایلمك لازمکلور.

(*) وفیات الاعیان ج ا ص ۲۰۶ (مشهور خاتونلر) نام اثرده هم ذکر ایدلمشدر.

Из фонда Российской национальной библиотеки

جبری صورتده اولان نکاحلر کوکللر بر برینه اوخشامادیغندن، معیشتلری زهرلی واك طوغرسی ده جهنم عذابی درجه‌سنده مشکل اولمق ممکندر. بالالرینك سعادتی مطلوب اولدیغنده کوچلب نکاح ایلمك روا اولماز.

جبر ایله ویاکه جبره یقین اولان نکاحلرك کوب وقتده سببی، ایرلرك قارت ویاکه بای، اولوب، قزلرینی بای خاتونی ایتمکله مسعود یاشاتمق قصدی اولور. لکن سعادت دینلان شیء هیچ وقتده مال ایله صاتون آلنماز.

اوشبونك ایچون یاش قزلری، یاشلرنده مناسبت اولمیان قارتلره، تربیه‌لی قزلری، تربیه‌سز بایلره ویرمك، سعادت امید ایدلنه‌چك تزویج اولمای، یالکز مال برابرینه وجود وسعادت صاتمقدر!...

عقل وشریعت جهتنچه مرغوب اولان نکاح آتا، آنا واولنوچی بالالرك رضالقلری وخوشنودلقلری اوزرنده اولان نکاحدر.

اگرده بالالر، اوزلرینك مبتدیلکلری وتجربه‌لری ده آزلغی سببندن، آتا وآنالر موافق کورمش رأیلره ممنونیتسزلك اظهار ایدرلر ایسه، بو تقدیرده اصولیله، کوکللرنده اولان شبهه‌لرینی دفع ایتمك ومرادلرینی هم میل ایتدرمك طوغروسنده غیرت ایلمك لازم اولور. هر نیچوك اولسه ده بالالری جبر اوزرنده تزویج ایتمك روا دکلدر. زیرا مال دکلدرلرکه اختیارلرندن باشقه صاتلنوب کیتسونلر!...

بر برینه تربیه جهتنچه کفو، وبر برینی استمکده اولان یکت ایله قزك نکاحلرینه، یالکز فقیرلکی سبب کوستروب، رضالق ویرمیان آتا وآنالر، کندی وظیفه‌لرینی اداء ایتمش اولمازلر. چونکه اخلاقی گوزل اولان کیمسه‌نك فقیرلکی هیچ عیب دکلدر. مالسز کیمسه، کیمسه‌سز مالدن خیرلی دکلمیدر؟...

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

۱۹

بالا وظیفه‌سی

بو دنیاده اولان انسانلرك بر بری اوستونده فائده وضرر جهتندن بر چوق حقلری واردر. لکن بو یله حقلرك اك الوغلری بالا اوستونده اولان اولان آتا وآنا حقی ایدکی هیچ کیمه یاشرون اولماز.

آتا وآنا، بالالرینك سعادتی ایچون تون کون سعی ایدرلر، تربیه قیلورلر. آیاغنی مکتب یولینه باصدررلر، هنر وصنعت اوگردرلر، بو طوغروده چیکمش اولان زحمتلری، کوکللرنده تامر جایمش شفقتلری، قرارسز اولوب، یوزدن برینه اولسون مکافات ایلمك آز کیمسه‌لره میسر اولسه اولور.

قارت وضعیف دوشمش آتاسنی کوتاروب یورمکده، آشادوب ایچرمکده اولان بر انصافلی ذات، سوز اوگغایی کلوب: «ای محترم آتام! سزلر صبی وقتمده بنی نه کبی تربیه ایتدکز ایسه، سزلری بن هم شویله تربیه ایتمکده یم. ظن ایدرم که آتالق حقنی وفا ایتدم وسزك مشقتلرکزه مکافات هم ایلدم!» دیمشیدی. بونك جوابنده آتاسی ده: «ای عزیز اوغلوم! سندن جناب الله راضی اولسون! تربیه‌کدن بن راضییم، تشکر ایدرم. لکن بن؛ سنك یکتلك کونلرکی کوروب، راحتلنمك نیتیله، اوزون عمرلی وسلامت اولمقکی امید ایدوب، تربیه ایتدکم حالده، سن بالکه بنم دنیادن کوچومی امید ایدوب، تربیه ایلمکده‌سن! زیرا بنم استقبالمدن امید ایدلنه‌جك فائده یوقدر، ایمدی حال بو یله اولدیغنده بنم تربیه‌م ایله سنك تربیه‌ك نیچوك برابر اوله‌بیلور! ...» دیمشدر.

بالا تربیه‌سنده اولان مشقتلردن برمقداری هم ده اك مشکل اولانی آنالر اوستنده ایدکنده شبهه یوقدر. حمل، طوغدرمق، ایمزمك،

Из фондов Российской национальной библиотеки

وغیر بوکبی حاللر، حتی کی شریعت حکمنه کوره اوستلرینه لازم اولمیان خدمتلری، اوزیخشیلقلریله موینلرینه یوکلاب ده، صبر وغیرت اوزرنده خدمت ایلمك، آنادن باشقه هیچ کمك الندن کلماز.

بیچاره آنا، کندیسی آچ اولدیغی حالده بالاسنی طویدرمیه غیرت ایدر، اویقولامیه فرصتی اولمادیغی حالده، بالاسنی اویقولاتمق ایچون اجتهاد ایلر؛ بالاسنك شادلغی ایله شادلانور، قایغوسیله قایغورر.

بویله خدمتلری گویا آزایمش ده اوستنه ایرینك اوست باشنی، ایرینك قوناق وخادملرینی تربیه ایدر، پك کوبلری واردر که یاش بالاسنی آربه ایله تارتوب، چاقروملر ایله مسافه یرلره واروب کون اوزون اوراق اورر، وباشقه قرخدمتلرینی اشلر.

بویله خاتونلره بریرینه اون رحمت ایتوب، کوکللرینه تسلیه ویرمك، اك آز بر مکافات اولدیغی حالده، بعضیلری کورلورکه رحمت یرینه ایرلرندن تکدیر، قائن آنالرندن آنبار طولوسی شلته ایشدرلر!.. بویله خاتونلره راحت کله چك یر اوله قالسه انجق بالالری طرفندن اولور.

اوشبونك ایچون کرك شادلق وکرك قایغو کونلری اولسون، آتا وآنالری اونودمق دکل، بلکه هروقت مال وتن ایله اعانت ایتمك، یراق یرده اولدقلرنده زیارتلرینه وارمق، مکتوبلر ایله اولسه حاللرندن خبردار اولوب طورمق، خیردعالرینی آلوب، هربر ایزگی عمللرنده ثوابنی آنلره بغشلامق، اسلام شریعتی طرفندن بیورلمقده در.

بالا. کله چك برکونده، نه قدر بیوك بر ذات اولسه ده اولسون، اوشبو بورچلرندن هیچ وقت خلاص اولماز. آتا وآناسنك نصیحتلرینه کفران ایدن بالا، بالا دکل بلادر. بوکبی بالا ویاکه بوکبی بلا ایله هیچ بر انصاف صاحبی مبتلا اولماسون!...

بالالر، اگرده آتا آنالرینه محبت اوزرنده ودائم خدمتلرنده اولورلر ایسه، کندی بالالرندن هم بویله اکرامی کوررلر. بونك

خلافنچه اوله‌رق، آنلرك حرمتلرنده کچیلك ایدرلرسه، بونك نیچه الوش زیاده‌سیله اولان کچیلکلری بالالرندن کوررلر. بوایسه دنیا یارادلان زماندنبرو تجربه‌ایدلمش براشدر.

قزبالالر، دخی آرتق خدمتلر وانواع مصرفلره، دقتلی تربیه‌لره محتاج اوله‌چغی شبهه‌سزدر. ایربالالر کوب وقتده بالغ اولدقلری وایرلر قطارینه کردکلری صوکنده بررتورلی کسب وصنعت ایله، آتا وآنا لرینی مشقتلردن برآز اولسه‌ده خلاص ایدرلر، لکن قزبالالر، یاشلری اوسدکچه آتا وآنانك نظارتنه محتاج اولمقده‌لردر.

قزلر، بلاغته ایرشمك دکل حتی ایره کیتدکلری صوکنده‌ده آتا وآنا نك خاطرلرندن چقمای، آتا آنالری همیشه بونلر ایچون قایغوده اولورلر.

اوشبو سببدن. قزبالالر، آتا وآنانك قدرینی دخی زیاده بیلورکه، وآنلرغه چیکسز محبت ایدوب، حرمت کوستررکه تیوشلیدر.

قزبالا، خواه قز اولسون، خواه ایر اولسون، اوزینك طوغمه‌لرینه رعایه‌لی وآنلری طوغری یوله کوندرمك حقنده اجتهادلی اولملیدر. اوشنداق آتا وآنایه اطاعت ایتمك وقارنداشلری یاقن کورمك طوغروسنده، جمله‌دن آرتق غیرتلی اولمه‌سی لازمدر.

قزلاق عمرلر، صاناولی کونلر اولوب، کوب وقت اوتماز، گویا هیچ اولممش کبی کیچار. بوکون قورچاقلرینی کیندروب، یاکه نمازلق چیکوب آناسی یاننده اوطورمقده اولان قز، یارین برخانه‌یه آنا اوله‌رق بالالرینك تزلوب طوردقلرینی کوره بیلور. آتا وآنایه اطاعتلی، وآنلرك خیردعالرینه نائل اولان بالالر، اوشبوکونده اوزبالالرندن هم عزت وحرمت کوررلر. آتا وآنایه اطاعتلی اولمق، نه کبی شرفلی برعمل ایدکنی اشبوکونده تجربه ایدرلر.

آتا وآنا، بودنیادن ارتحال ایتدکلرنده، هر وقت آنلره خیردعاء قلمق وانعام، احسان وباشقه یخشی عمللر ایله جانلرینی شادلاندرمق،

Из фондов Российской Национальной библиотеки

بالالرك الوغ بورچلریدر، ماللری قالمش ایسه مصلحت اوزرنده ویاکه قرأن بولدکنچه بولمک تیوشایدر.

بعض بالالر کورلورکه: آتا وآنالری وفات اولدیغنده میراث بولمک حقنده طوغمه وباشقه یاقنلری ایله دعوالاشوب، آره‌لرنده اولان قارنداشلك باغلرینی اوزرلر، بربری حقنده بوزوق سوز، یاوز کمانلر قیلوب، حتی وحشی جانوارلر، بربرینه ایتمیان یرتقچلقلری اجرا ایدرلر. وماللرینك الوغ قسمنی دعواوکیللرینه ویروب، کندیلری خصومتدن باشقه شیٔ قزانمازلر. بوسببدن آتا وآنالرینك اسملری خوار اولوب، اوزلری‌ده بختسز بالالره مثال اولوب کوسترلور.

ایمدی عائله‌نك شرافتنی، آتا وآنانك حرمتنی رعایه ایلمک نیتنده اولان کیمسه‌لر، انصاف یولندن چیتکه چقمازغه تیوشلیدر. انصافلی کیمسه جاننی فدا ایدر، لکن دنیاسی ایچون قارنداشندن کیسلماز وغیری کیمسه‌لری هم حرمتسز ایلماز.

آتا وآنا حضورنده کامل ادب اوزرنده اوطورمق، عادت طشنده قچقروب سویلشمازسزلك وکولمازسزلك، نه‌کبی وقت اولسه‌ده اولسون، آتا وآناسندن باشقه کیمسه‌دن حاجتنی صورمازسزلق، اوباشلرینه یوقاری بناله چقوب دنیایی تماشا ایدوب طورمازسزلق، یمان قزلر ایله دوست اولمقدن صاقلانمق، قول آیاق یوز کبی اعضالرنی زیاده نظیف وکیوملرنی پاك، قولاق، برون، آغز وتشلرنی هر وقت یومقلق ومسواك ایلمكلك، بارمقلری برونغه قویوب اوینامازسزلق، طرناقلرنی اوسدروب یورمک وبارماق شاردلدمقدن احتیاط ایلمک، هر کون ساچلری تاراتق، تاروقسان کیوملر کیمکدن صاقلانمق، قز بالالر ایچون اك لازم شیلردر.

ای حرمتلو بالالر! کله‌چك کونلرکزی بر فکر ایله‌کز! بو روشن یاش بالا صفتنده طورمق کوب سورماز، آتا وآنالرکز سزك ایچون دائم

پاره صرف ایلماز، بر وقت کلور، کرکلرکزی اوزکز تحصیل ایتمیه مجبور اولورسکز، بلکه اوزکزدن باشقه بر خاتون وبر قاچ عدد بالالر تربیه‌سی اوستکزه یوکلانور، اکرده هنرکز وآنکله برابر اجتهادکز هم یرنده اولسه، بو کونلرکزی ینکل کیچره بیلورسز. معاذ الله اکرده هیچ هنرکز اولمازسه، بونکله برابر خلقکزده بوزوق اولورسه وای بو قاره کونلره وای! ....

مقصد

٢٠

کوزل معاشرت

عائله‌نک راحت، وبالالرک هم مسعود، اولمقلرینی استیان؛ وبو دنیاده سورمش عمرده بر یخشی اسم قالدروب کیتمک قصدنده اولان ایر ایله خاتون ایچون، هر وقتده اتفاق اوزرنده طورمق، واتفاق طورمق طوغروسنده جمله قوتنی صرف ایلمک لازم اولور.

ایر ایله خاتون، اتفاق ایله وبربرینه اطاعت وحرمت اوزرنده طوررلر ایسه، عائله‌یه تابع اولان خلق کرک حساب خارجنده کوب اولسونلر، جمله‌سی انصاف اوزرنده یاشارلر. بعض وقت اولورکه آز برشیء ایچون آره‌ده خلافلق چقار. اکرده وقتنده چاره‌سی کورلماز ایسه، بر اوچقوندن اوسوب قاباروب کیتمش اوت مثالنده، زورایوب کیدر. بویله براش اولدیغنده، وقتنده باصمای وفتنه‌یی طوقتاتمای، زورایتوب یباردکلریچون ایر ایله خاتون هر ایکیسی عیبلو اولورلر.

اوشبو سببدن، ایکی آره‌ده آزغنه بر خلافلق علامتی کوروله باشلار ایسه، بر دقیقه وقت کیچرمای؛ هر ایکی طرف مصالحه یولنه

کرملیدر.

یانغین وقتنده، هیچ شی قالمای یانوب کل اولمقی ــ ایر ایله خاتون آره‌سی توزوك اولدیغنده ــ حسرت دکلدر. چونکه بویله قضالرك الملری، ایر ایله خاتون آره‌سنده اولان اتفاق وکوزل معاشرت راحتی ایله اونودلنور، اسکن ایر ایله خاتون آره‌سنده اولان «اتفاق» یانمقدن، جناب الله حفظ ایلسون! زیرا بوکا چاره یوق کبیدر.

ایر کیمسه، خاتوننه شفقتلی اولوب، خاتوننی خادمه دکل رفیقه حساب ایتسه، خاتون هم ایرینی اك مرحمتلی یالکز برحامیسی اعتقاد ایدوب، آنك حقنی آیاق آستنه صالوب تابتاماز ایسه؛ اوشنداق ایکیسی بر آغزدن سویلرلر، بر قولاق ایله دکلارلر، برکه قایغوررلر، برکه شادلانورلر ایسه، البته بربرینه محبتلری قوتلنور، آره‌ده اولان اتفاق بناسی محکم اولور. یوقسه کورکام ترکلك ایلمك حقنده کندیلری سببلرینه یابشمای ولازم اجتهادلری یرینه کتورمای طوروب، تقدیره اوفکالمك وجمله عیبلری بربری اوستنه تاشلاب طورمق آدمچیلك دکلدر.

عقللی ایر، خاتونلرك خاطرلری نازك وکوکللری بیوق، ایدکنی بیلوب، آنلری هر مشقتلردن حمایت ایدر؛ یوق بار عیبلرینی ازلماز؛ کورلمش عیبلرندن ممکن قدر کوزنی یومار؛ یالقاولق واشسزلك کل بوزوقلقلرك آناسی اولدیغیچون، خاتوننی اشسز طوتماز؛ شریعت وعقل خلافنده اولمادیغی تقدیرده صورمش شیلرینی ویرر، خبرلرده: «خاتونلر ایله یتیملر طوغروسنده جناب اللهه تقوالق ایدکز!» و «سزك خیرلو اولانکز خاتونلری ایله قزلرینه خیرلو اولانکز در!» و «مؤمنلرك کامل اولانی خاتونیله کوزل معامله‌ده اولانیدر» مضموننده توصیه‌لر وارد اولمشدر.

تربیه‌لی خاتون، ایری طرفندن ویرلمش شیلره قناعت ایدوب،

ИЗ ФОНДОВ РОССИЙСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ

زیادەسنی استماز، ایری حضورندە پاك ونظیف قیافتدە یورر، هر کرکنی وهر سرنی ایرینە سویلر یاشرماز، وهر وقتدە اطاعت وحرمت اوزرندە اولور، تربیەسز وسوز یورتوچی خاتونلر، خانەلری دکل، شهرلری خراب ایتدکلریچون، خانەسنە آنالری قبول ایتماز، وآنلر ایلە هیچ مناسبتدە اولنماز.

دنیادە اك بیوك سعادت کوزل معیشتدر. شونك ایچون بونی کسب ایلمك طوغروسندە مساهلە ایتمك جائز اولماز. عباسی خلیفەلرك اك مشهورلرندن اولان المتوکل علی الله بن جعفرە: «یر یوزندە سزدن بختلو کیمسە هیچ اولماز» دیدکلرندە، خلیفە: «خطأ سویلیورسز، کوزل خانەسی، ایزکو خاتونی، یخشی معیشتی اولان کیمسە بزلردن کوب درجە بختلودر» دیمشدر.

مفصل

٢١

عائلە ـ دین ـ دنیا

عائلەنك عائلە صفتنە کرمەسی ایچون دین ایلە دنیایە الوغ احتیاج واردر. اکردە عائلە پاراخودە تشبیە ایدلسە دین ایلە دنیا، پاراخودك ایکی جانبندە اولان ایشکاکلرینە واکردە تیمور یول آربەسنە تشبیە ایدلسە ایکی جانبندە اولان کوپچکلرینە تشبیە ایدلنور.

دین ایلە دنیادن معاذالله هر ایکیسی ویاکە یالکز بریسی اولنماز ایسە آنکا عائلە دینلماز. آدم اوغلینك سعادتی دین ایلە دنیایە مربوط اولوب، بونلری بربرندن آیورمق جائز دکل حتی ممکن اولماز.

بدن، دنیادە طورمقدە غذا (آشامق وایچمیە) یە محتاج اولدیغی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

کبی روح هم دینه محتاج اولور. دیندن باشقه روحگه اذنتی وراحتی اولماز.
دنیا یارادلمش ماندنبرو، آدم اوغللرینك جمعیتلری ونه کبی طائفه اولسه‌لرده اولسون مدنیتلری، خواه درست خواه باطل، بر تورلی دینك تربیه‌سی سببندن اوله کلمشدر.

دین، جناب اللهه واره‌چق طوغری یولمز. دنیا حسرتلرینی سوندرچك اشانچلی تسلیه‌مز، هر آغرلق وینکلك وقتلرده تایاناچق یرمز، آخرت قورقچلرنده صغناچق یکچیمز، اولدیغندن باشقه، بر اعتقاد وبر فکره جمع ایدچك برنچی سببدر. شونك ایچون عائله هر وقتده بوکا تمسك ایتمیه مجبور وبورچلی اولور.

دین دیمکدن مقصود، تون کون یاکه عمرك کوبسنی مسجدلرده کیچرمك وپاکه فلان قدر بیکار ذکر ایتمك، دیمك اولمای، بلکه قرأن شریف واحادیث کریمه‌لرده مذکور اولان اعتقادلر ایله عمللرده اولنمق دیمکدر. اصحاب کرام وسلف صالحلر یولی‌ده بودر.

اوشنداق عائله‌نك دنیاده یاشامه‌سی ایچون، زراعت، تجارت، صناعت، کبی رزق سببلرندن هیچ اولمیانده برر تورلیسی لازم اولور.
عائله، کندی قوت وطبیعتنه موافق کورلن کسبلردن قانغی‌سنی اختیار ایتسه‌ده ایتسون، طوغریلق اوزرنده اولمه‌سی، وکوزل اشلنلمش اولمه‌سی، وآنك سببلی کلن فائده‌یی اقتصاد اوزرنده صرف ایتمسی برنچی شرطدر.

اقتصاد، فائده‌سزیره آقچه صرف ایلمك دیمکدر. واقعا لزومسز یره بایلق توکمك، یاخفیف عقللی اولمق، یاکه آچ کوزلی قومسز اولمق، ویاکه بایلق شهرتنی ساچمك ایچون سرمایه‌سنی ضائع ایدن احمق اولمق، سببندن اولدیغی ایچون عائله حقنده اصلا مناسب اولماز.

آدم اوغلی کسب ایتمك ایله بیورلمشدر. بعض اثرلرده: «مڭگو طوره‌چق کبی دنیاك ایچون، ویارین اوله‌چك کبی آخرتك

ایچون کسب ایله!» دیه وصیت صادر اولمشدر.

بوندن اوستون کسب ایتمك، اش اشله‌مك، آدم بالاسنك سلامتلکنه وکوکلنك صافلغنه برنچی سببدر. واقعا یالقاو کیمسه‌لر وسفاهت یرلرنده طوقتاب طورمش بنده‌لر، کوب وقتده خسته‌لك ایله مبتلا وقسقه عمرلی اولورلر.

کسب ایتمکده اك مهم اولان شیٔ: جناب‌الله امرینه اطاعت ایتمك، بالالره حلال نفقه ویرمك، فقیرلره معاونت وعام یولنه یاردم ایلمك، نیتیله اولمقدر.

کسب طوغروسنده عائله ایچنده نظام اولوب، هر کیمك معلوم براشی، وهراشك برمعین کیمسه‌سی اولملیدر. بونکله برابر هر کیم اوزینه تعیین ایدلن اشده شادلق وغیرت اوزرنده دوام ایتمیه تیوشلیدر.

مقصد

۲۲

عائله و الفت

عائله، دین ودنیاسیله فوق العاده مفید اولمه‌سی لازم اولدیغی کبی، ایچنده اولان افرادی آره‌سنده هم دوستلق وکامل درجه‌ده الفت اولمیه تیوشلیدر.

افرادینك آره‌سنده الفت ومحبت قالمادیغی صوکنده بتون دنیایی قورقودوب طورمش اولان کوچلی دولتلر، شهرتك برنچی درجه‌سنده اولان ملتلر، منقرض اولمشلردر، ایمدی، بویله الوغ دولتلر آیاقده طوره آلمادیغی حالده، آره‌لرنده الفت اولمادیغی صوکنده عائله‌لر نیچوك آیاقده طورا بیلور؟ . . .

آره‌یه تمام بر ضدلق ومحبتسزلك اورناشوب، دشمنلق محکم اولدیغی صوکنده الفتی کیرو قایتارمق مشکل اولدیغندن، الفتسزلکه سبب اوله‌چق شیلری، ابتداسنده وکچکنه وقتنده یبارمك لازم اولور. ابتداسنده هر شیء ضعیف اولدیغندن اصولی ایله حرکت ایدوب، آکا غالب اولمق ایسه، قصدنده اولان کیمسه‌لر ایچون آغر دکلدر.

دنیاده بعض کیمسه‌لر کورلورکه، اکرده کندیسنه غسل واجب اولور ایسه، بیوك طاغ کوترروب طورمقده اولمش کبی اوستونده بر یوك وارلغنی ظن ایدر، وغسل ایتماکسزن هیچ برراحت اوله آلماز.

وبعضیلر اولورکه نماز وقتی کلدکندن صوك، بر اشنده لذت قالماز، نمازنی اوقوب تمام ایتمادکی حالده هیچ عمله کوکلی یورماز والی اشلماز. هیچ شبهه یوقدرکه بوشیلر کوزل تربیه اثریدر. اکرده اش باشنده اولان کیمسه‌لر، فرصت کچمازدن مقدم، باشقه شیلر حقنده لازم تربیه‌یی ویرر اولسه‌لر ایدی، جمله شیء بو قبیلدن اوله بیلور ایدی. مثلا الفتی‌سودروب، غیبت‌ونمیمتی، یالان‌وخیانتی، یالقاولق وسفاهتی، دشمن طوتمغه عادتلندروب تربیه‌اولنورسه آنلردن نفرت ایدرلر، وواقع اولدیغنده غسل واجب اولدیغی زمان کبی تمام بر راحتسز حاله دوشارلر ایدی.

الفت ومحبت سببلرینه یابشمق جمله‌دن مقدم، عائله‌ده رکن اولانلره لازم اولور، اکرده آنلر بو طوغریده اعتبارلی اولورلر ایسه، البته باشقه‌لر آنلره تابع اولورلر.

انصافلی اولان خاتون، ایرینك آتا وآناسنه، باشقه یاقن قارنداشلرینه، خصوصا بالالرینه، کیلونلرینه، هروقت محبت اوزرنده اولور ورعایه ایله معامله قیلور. ایر یاقنلرینه حرمت ایله اولمق، ایر ایله کوزل معیشت ایلمه‌نك قوتلی سببی وبرنچی دلیلی اولور. ایری یاقنلرینه محبت اوزرنده اولان خاتون اوزی وبارچه یاقنلریله

ایرندن حرمت کورر.

بعض خاتونلر کورلورکه جزئی سببلری بهانه ایدوب، قزلریله کیاولری آره‌سنی؛ اوغللریله کیلونلری آره‌سنی صووندررلر. بو شیء غایتده تأسفلی حاللردندر. زیرا بونلرك وظیفه‌لری، بوزلمش آره‌لری توزتمك اولدیغی حالده؛ توزوك آره‌لری بوزارلر بلکه عائله‌نك بدبختلکه اوچرامقنه، حتی صبی بالالرك یتیم کبی غریب بر حالده قالمه‌لرینه سبب اولسه‌لر، نه‌قدر کوزیاشلری توکدرمیه‌باعث اولورلر. بو ایسه آچق برظلم وعفو ایدلنه‌چك دکل خیانتدر. دنیاده عزت ونفسنه آلدانوب، باشقه‌لره ظلم ایدن ذاتلر، قیامت کوننك قورقنچلی براورنده حساب ویرچکلرینی فکر ایتمه‌لیلردر.

مقصد

۲۳

خادملر. بالاقاراوچیلر. کورشیلر. دوستلر وزیارت

خادملر، کندی خدمتلریله مشغول اولمق وظیفه‌لرندن اولور، لکن قصورلق ایتدکلرنده آنلری خوارلامیه، آنلری سوکمیه وصوقمیه، عائله‌ده اولان کیمسه‌نك حقی، نه‌شرعا ونه عقلا یوقدر. بلکه کوزل خلقلی کیمسه‌لر، خادملرینه شفقت اوزرنده اولورلر، کندیلری آنلر کبی غیر کیمسه‌لر خدمتیله مبتلا اولمادقلرینی‌فکرلب شکر ایدرلر، وخادملرینك قصورلقلرینی عفو ایلرلر. وهروقت آنلر حضورنده وقارلرینی‌حفظ ایدرلر.

خادملر ایله اوینامق، کولمك، آنلر ایله فائده‌سز شیلر سویلشوب اوطورمق، یوق وار شیلر ایله تعزیر ایلمك وقاره منافی اولدیغی ایچون

اصلا مناسب دکلدر.

خانه ده اولان سرلر، خبرلر، چیتلره خادم وخادمه لر واسطه سیله نشر اولنور. خانه وعائله سرلرینی بیلمک استیان آدم آنلری قوللانور. اویله ایسه خادملر، عائله ده اولان سرصندقلرینک آچقچلریدر. اوشبوسببدن عائله ده اولان یاشرون حاللر، چیتلردن زیاده، خادم وخادمه لردن یاشرلمیه تیوشلیدر.

بالاقاراوچیلر، بالا تربیه سی طوغروسنده اک مهم براشدر. بر قورچانغی حیوان کلوب کردکنده، آز زمان ایچنده بتون کتو قورچانغی اولدیغی کبی، بوزوق بر بالاقاراوچی سببندن عائله ایچنده اولان جمله بالالر بوزلق اوگرنورلر.

بالالر، یالان سویلمک، غیبت، نمیمت، ریا، نفاق، کبر، خیانت، الحاصل جمله بوزوق عادتلری، اوزلرینی تربیه ایدوچیدن تمام کوچروب آلورلر. شونک ایچون عائله لر بوطوغروده احتیاط اوزرنده اولملیدر.

عصرمزده اولان ادیبلردن بری: «بزلری قاراوچیلر کیملر ایدکنی خاطرمزه کتردکمزده، وحشی حیوانه اورلوب اورمانلره قاچمادیغمز، وانسانلر کبی یشه‌رک، انسان اولوب یوردکمزه تعجب ایتمکدن نفسمزی هیچ منع ایده آلمیورز» دیبور.

واقعا بالاقاراوچیلرک، یاش بالالر ذهنلرینه صالمش یوز تورلی یالان خبرلری، ویوز تورلی اوهام وخیالاتلری، بالالری دکل اک بیوک وعقللی آدملری بوزمیه کفایت ایدچکدر.

کورشیلر حقی، شریعت قاشنده برنچی درجه ده توصیه ایدلمش حقلردن ایدکی هرکیمه معلومدر. اوشبونک ایچون کورشی یه حرمت کوسترمک، خسته اولدیغنده حالنی صورمق، هربر حسرتلرنده اورتاق اولمق، حاجتی اولدیغنده یاردم ویرمک، محرملرندن کوزیومق، مال وعرضنه ال اوزاتمقدن صاقلانمق، عائله‌چه الوغ بورچدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

کورشی حقی، یالکز، اذیت ویرمازسزلك اولمای، بلکه آنك اذیتلرینی تحمل ایدوب وبونکله‌ده قالمای، همیشه گوزل معامله‌ده اولنمقله ایفا اولنور. اوشبونك ایچون خانه صالماز ویورت آلمازدن مقدم کورشیلرینی بیلمك وحاللرینی آکلامق لازم اولور.

کورشیلرك حقلری الوغ اولوب، آنلری اداء ایلمك طوغروسنده جناب رسالتپناه افندمز صلی الله علیه وسلم طرفندن صادر اولمش امر ونصیحتلر حدیث کتابلرنده یازلمشدرکه عائله‌ده اولان کیمسه‌لر ایچون بعض برلرینی اولسون ایشدوب عمل ایلمك تیوشدر.

انسان حالنی تجربه ایده‌چك شیء دوستلردر. بر کیمسه احوالی ایله بیلش اولمق استیان آدم، اك الك آنك دوستلرینی اوگرنور، وآنلردن اولچاب، بونك حالنی هم گوزل بیلور.

بو سبب ایچون دوست انتخاب ایدلدکده، دیندار، تقوی، اصل نسبلی، طوغری فکرلی، ادبلی، گوزل خلقلی ذاتلری، ازلمك، واگرده تابلنورلر ایسه آخرتده برگه اولمق، سوزیله اولمدن باشقه شیلرله آیورلمق تیوشلیدر.

دوست دیمك، قایغو وشادلقلرنی اورتاقلاشوچی، حاجت وآغرلق وقتلرنده کیکاشچی، هروقتده عهد وذمه‌لره رعایه اوزرنده اولوچی، دیمکدر. بویله اولمیان کیمسه‌لرك دوستلق اظهار ایتمکلرینه آلدانمق وویرمش عهدلرینه اعتماد ایلمك جائز اولماز. دوستلری تجربه ایلمك وقتی، راحت کونلرده دکل، بلکه مشقت ساعتلرده‌در.

قارنداش، دوست وبیلشلره زیارت ایتمك وقتی هربیرك وهر زمانك اوزینه مخصوص اولان عادتلرینه تابع اولور. زیارت وقتلرنده افراط اولماز شرطیله، احوال صورمق وسلامتلك بیلمك ادب اولور. لکن کرلی کیوملر ونظیفی دکل بر قیافتده زیارت ایلمك عیب اولدیغی کبی، زیارت ایدوچیلری استقبال ایلمك هم مناسب دکلدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مجلسلرده اگرده ادبيات وياكه اخلاق وعمومى احتياج حقنده بحثلر ايدلسه، كوبرك خلق ايچون فائده‌لى اولور. ناكاه بر برينك كيومنه باقوب اوطورمق، (بويله مجلسلر، كوب وقتده خاتونلره خاص اولسه كرك) وفلانك خاتوننى عيبلب سويلمكدن عبارت اولورسه، بويله مجلسلردن هيچ كيم ايچون فائده كورلماز.

مجلسلرده چيچقلر شاولاوى قبيلندن هركيم سويلمكده اولدقلرينى كورر اولسه‌كز، بيلوكزگه بونده جمع اولنان كيمسه‌لر عواملردر. خواصلر مجلسى ايسه بويله اولماز. بلكه آنلر جمع اولنديغى يرلرده برينك سويله‌دكنى قالانلرى دكلار. دكلاوچيلر ايچون برى گوزل شيلرى سويلر.

جناب الله جمله‌مزه كنديسى رضا اوله‌چق اعتقاد ايله مشرف اولميه وايزگى عمللر قيلميه، گوزل وعظلرى دكلاب يرينه كتورميه ياردم ويرسون! سعادت صاحبى اولان كيمسه غير ذاتلردن عبرت آلور واوزينك عيبلرينى تفتيش ايدر، سلامتلك هم بونده‌در.

صوك

خطأ	صواب	بيت	سطر
صحابه	صحابيه	٣٠	٥
طاغون	طاعون	٩	٨
زخمتنه	زحمتنه	٤	١٦
زخمت	زحمت	٤٢	٦

Из фондов Российской национальной библиотеки

فهرست	بیت
عائله وخاتون	۴
خاتون وتربیه	۶
بالاتربیه‌سی وخاتون	۱۱
یخشی‌تربیه ویمان‌تربیه	۱۵
عموما خاتون وظیفه‌سی	۱۹
علم وخاتون	۲۶
جمال وخاتون	۳۱
آلنه‌چق خاتون	۳۳
کفولك	۳۷
یاشده موافقت	۴۰
طوی	۴۲
زفاف	۴۵
ازدواج ومحبت	۴۷
ایر وظیفه‌سی	۵۱
طلاق ومفارقت	۵۶
تعدد زوجات	۶۰
آتا وآنا وظیفه‌سی	۶۴
اولندرمکده آتا وآنا وظیفه‌سی	۶۹
بالا وظیفه‌سی	۷۲
گوزل معاشرت	۷۶
عائله. دین، دنیا	۷۸
عائله والفت	۸۰
(خادملر. بالاقاراوچیلر. کورشیلر. دوستلر وزیارت)	۸۲

Инв. № 24412

Из фондов Российской национальной библиотеки

Татар.
3-4500а

موءلفك اثری اوله‌رق علم اخلاقدن اوشبو جزءلر نشر اولندی :

١) تربیه‌لی بالا . . . . . . (٥)تین
٢) تربیه‌لی آنا . نسخه‌سی قالمادی . . . . .
٣) تربیه‌لی خاتون (ایکنچی طبع) . . (٠٠)تین
٤) شاکردلك آدابی (ایکنچی طبع) . . (١٠)تین
٥) عائله (اوشبو کتاب) . . . . (٠٠)—

غیر خصوصلرده :

٦) تنظیمات . . . . (٢٠)تین
٧) مطالعه . نسخه‌سی قالمادی .
٨) آثار . برنچی جزء نسخه‌سی قالمادی .
٩) آثار . ایکنچی جزء . . . . . (٢٠)تین
١٠) قرآن وطباعت . . . . . . (٠٠)—

تیزکونده باصلمه چقلر :

آداب تعلیم
مشهور خانونلر
آثار اوچونچی جزء

Из фондов Российской национальной библиотеки

Из фондов Российской национальной библиотеки

Татар.
3-4500а
Из фондов Российской национальной библиотеки